శ్రీరస్తు.

శ్రీమతే విఖనసే నమః

శ్రీవైఖానసమాత్రశాస్త్రవ్యాఖ్యాకారేణ

శ్రీనృసింహాచార్యశ్రేయయాజినా

ప్రణీతమ్

శ్రీ వైఖానస మన్త్ర దర్పణమ్

శ్రీ. ఉ. శ.

శ్రీనివాసభట్టాచార్యేణ పరిష్కృతం

శ్రీనారాయణం శేషాచార్యేణ

పాలాపురీనివాసినా

మంజువాణీముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రితం చ

ప్రకటీకృతమ్.

విజయ శాకే

పరమాత్మల్యం పాదహూవ్యం.

1915.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీమతే విఖనసే నమః

శ్రీవైఖానససూత్రభాష్యకారేణ

శ్రీనృసింహవాజపేయయాజినా

ప్రణీతమ్

శ్రీ వైఖానస సూత్ర దర్పణమ్.

శ్రీ. ఉ. చ.

శ్రీనివాసభట్టాచార్యేణ పరిష్కృతం

శ్రీనారాయణం శేషాచార్యేణ

హేలాపురీవిరాజమాన

మంజువాణీముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రయిత్వా

ప్రకటీకృతమ్

విజయతాన్

ఏతన్మూల్యం పాదరూప్యం.

1915.

శ్రీవిఖానసాయనమః

శ్రీమతేవిఖనసే నమః

శ్రీవైఖానస విద్వద్బృందమునకు ప్రణామసహస్ర పూర్వకముగు సవినయ విజ్ఞాపనము.—

ఐహికాముష్మికాపవర్గములకు శ్రౌతస్మార్త కర్మములే సాధనములై యున్నవి. వీటికి పదునెనిమిది గృహ్యసూత్రములు ముఖ్యాకరములై యున్నవి సర్వసూత్రములయందును "ఆద్యత్వాత్సర్వసూత్రాణాం వైష్ణవత్వాచ్చసర్వశః" అను భృగువచనమువలన శ్రీ వైఖానస సూత్రము మొదటిదియనుటకు సందేహ మించుకయును లేదు.

ఇది "శ్లో॥ అల్పాక్షరమసన్దిగ్ధం సారవద్విశ్వతోముఖం
అస్తోభమనవద్యంచసూత్రం సూత్రవిదోవిదుః॥

అనునట్లు స్వల్పాక్షరములు కలదియు, నర్థవిశేషము కలిగియుండుటచే సర్వజనులకు తెలియ నవశ్యకముగ నుండెను. గనుకనే "సూత్రంవైఖానసాఖ్యంగహనమపి" యని యీగ్రన్థకర్త వ్రాసియున్నాడు. ఈసూత్రార్థమును సర్వజనులు సులభముగా తెలిసికొనుటకై సూత్రదర్పణమను నీగ్రన్థము పరిపూర్ణరూపముగ రచించఁబడినది. దీని

నవలోకించినమాత్రమున సూత్రార్థము నిస్సంశయముగ తెలియదగియుండుటవలన నీగ్రంథమునకు దర్పణమను నామము సార్థకమయ్యెను.

శ్రీవైఖానస సూత్రభాష్యకర్తయును మాధవాచార్యపుత్రుడునగు శ్రీనృసింహవాజపేయయాజియే పిన్నవయసున అనగా క్రతుదీక్షకంటె పూర్వమున నీగ్రంథమును రచియించుటచేత "నృసింహః" అని గ్రంథాదియందును "నృసింహవిరచితే" యని ప్రకరణాంతరములయందు నుచ్చరించెను.

ఇందులకు దృష్టాంతము లేమనగా ఒకటి-శ్రీసూత్రభాష్యమున పటలములుగ నెచ్చట వ్రాసెనో ప్రయోగదర్పణమున నచ్చటనే ప్రకరణములను నిర్ణయించెను. రెండు-సూత్రమున గూఢాభిప్రాయముగల యనేక స్థలములయందు భాష్యము ననుసరించియే ప్రయోగ మీగ్రంథమున వ్రాయబడినది.

ముందు శ్రీ భాష్యాదిమధ్యాంతములయందువలె నీగ్రంథాదియందు శ్రీరాముని నమస్కరించెను.

ఈగ్రంథము మూడుప్రశ్నములవరకు శ్రీమార్క రాం

పిచ్చగ్గ భట్టర్ కోదండ రామాచార్య పాకయాజులవారు సంపూర్ణశ్రిమతో సంపాదించి మాకు దయచేసిరి.

మరికొంతకాలమునకు అపర ప్రయోగ రూపమగు పంచమప్రశ్నముకూడ వారిచేసంపాదింపబడినది. కానియీ ప్రశ్నము సంపూర్ణముగా లభించుటవలన ప్రస్తుతమునము ద్రింపించుట కనుకూలముగాకయుండెను. ఏమహాత్ములైన ముద్రితములుగాని ప్రశ్నములనుగాని పంచమప్రశ్నాంతమునుగాని దయచేసి పంపినయెడల మిగులసంతోషముతో గ్రహించి ముద్రింపించగలము.

ఈపుస్తకముశ్రీవైఖానస గ్రంథసంపాదన తత్పరులగు శ్రీమాన్ దేవయజనం వేంకటరామాచార్యులవారిప్రేరణచే ఉల్లిపాలెం గ్రామనివాసులగు శ్రీ. ఉ. వే. శ్రీమాన్ నారాయణం శ్రీరామాచార్యులవారి ద్వితీయపుత్రులగు శేషాచార్యులవారి ద్రవ్యసహాయమువలన ముద్రింపించబడినది

ఇట్లు విబుధజనవిధేయుడు,
ఉ॥ చ॥ శ్రీనివాసభట్టాచార్యులు.

— శ్రీనివాసాయనమః —

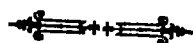
—* శ్రీమద్విఖనసమహాగురవేనమః *—

శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే

ప్రథమప్రశ్నప్రారమ్భః

శ్లో॥ శ్రీలక్ష్మీవల్లభారమ్భాం విఖనోమునిమధ్యమామ్।
అస్మదాచార్యపర్యన్తాం వన్దేగురుపరమ్పరామ్॥

నత్వారామాఙ్ఘ్రికఞ్జం సురవరముకుటప్రోజ్జ్వలద్రత్ననిత్యజ్వాలామాలాసవిత్రాస్ఫుటితమసకృచ్చిత్తాళిభిస్సేవ్యమానమ్। సూత్రంవైఖానసాఖ్యంగహనమపిసమాలోచ్య సమ్యఙ్మునీంద్రోహబోధార్థం బాలకానాం స్ఫుటమతిసులభం వక్తితద్దర్పణాఖ్యమ్॥

—*ఉపోద్ఘాతః*—

అథనిషేకర్తుసఙ్గమనగర్భాధానపుగ్ంసవనసీమన్త
విష్ణుబలి జాతకర్మోత్థాన నామకరణాన్నప్రాశనప్రవాసా
గమనపిణ్డవర్ధనచౌలకోపనయన పారాయణవ్రతబన్ధవిసర్గో
పాకర్మ సమావర్తనపాణిగ్రహణానీత్యష్టాదశ శారీరాస్స
గ్స్కారాః। బ్రహ్మదేవపితృభూతమనుష్యయజ్ఞాఅహరహ
న్వష్టేయాస్థాలీపాకః ప్రతిపక్షం, మాసిశ్రాద్ధం పిణ్డపితృయ
జ్ఞఃప్రతిమాస, మాగ్రయణమష్టకాచైత్ర్యాశ్వయుజీచ ప్రతి
సంవత్సర, మితిస ప్తపాకయజ్ఞాః। అగ్న్యాధేయంసకృ, ద
గ్నిహోత్రంసాయంప్రాత, ర్దర్శపూర్ణమాసౌపక్షంపక్ష,
మాగ్రయణేష్టిః ప్రతిమాసం చాతుర్మాస్యాసకృ, న్నిరూ
ఢపశుబన్ధఃప్రతివర్షం, సౌత్రామణిస్సకృ, దితిస ప్తహవి
ర్యజ్ఞాః।అగ్నిష్టోమోఽత్యగ్నిష్టోమఉక్థ్యష్షోడశీవాజపేయో
ఽతిరాత్రోఽప్తోర్యామ ఇతిస ప్తసోమయజ్ఞాః। ప్రథమమగ్నిష్టో
మో యష్టవ్యోఽతిరాత్రో వేతి కేచిదిచ్ఛంతి । వైఖానసా
నామేత ఏవ ద్వావింశద్యజ్ఞా ధర్మోక్త క్రమేణ కర్తవ్యాః।
నిషేకాద్యాజాతకా త్సగ్గ్స్కృతో బ్రాహ్మణ్యాం తత్పతే
ర్జాతోమాత్ర స్తదనంతరకర్మభి స్సగ్గ్స్కృతః కాలో
పనీత స్సావిత్ర్యధ్యయనా ద్బ్రాహ్మణో వేదమధీత్య కృ
తపాణిగ్రహణో గృహస్థః పాకయజ్ఞయాజీ శ్రోత్రియ ఆహి
తాగ్నిశ్చ హవిర్యజ్ఞయాజ్యనూచానస్సోమయజ్ఞయాజీభ్రూ

ణ ఏతత్సర్గస్కారసంయుక్తో నియమయమసమాన్వితః కల్ప
స్సషడంగ చతుర్వేదపారాయణ తపోయోగతత్పరబుద్ధి
ర్నారాయణపరాయణో నిర్ద్వన్ద్వోమునిః పూర్వసర్గ సంస్కా
రా దుత్తరసర్గసంస్కారో వరీయానితివిజ్ఞాయతే॥

ఇతిశ్రీవైఖానస సూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే ప్రథమప్రశ్నే ఉపోద్ఘాతః ప్రథమప్రకరణమ్॥

—* శౌ చ వి ధిః *—

అథచతుర్ణా మాశ్రమిణామాచార సూర్యోదయా త్ప్రాగేవముహూర్తే బ్రాహ్మప్రబుద్ధశ్చోత్థాయ హరి ర్హరిర్హరిరిత్యుచ్చార్య గాత్రమాత్రాచీముదీచీంనైరృ తింవా దిశంగత్వా తృణైర్భూమిమంతర్ధాయ వాససాశిరః ప్రావృత్య నిష్ఠీవనోచ్ఛ్వాసవర్జితోఽహ్నిసంధ్యయోశ్చోద ఙ్ముఖో రాత్రౌ దక్షిణాముఖో దక్షిణకర్ణధృత యజ్ఞోపవీతో విణ్మూత్రోత్సర్జనం కుర్యాత్ తతోగృహీతశిశ్నశ్చోత్థా య గన్ధలేపక్షయకరం శౌచంకుర్యాత్ మృదంగృహీత్వాద్భి స్తతోయేన క్రమాన్మూత్రపురీషయోః శిశ్నేద్వి హస్త యోః ప్రత్యేకం ద్వి, గుదే షడ్వామకరే దశ తథోభయోః క రయోః మృదం దత్వా బ్రహ్మచారీ గృహస్థశ్చనాథేరథో వామేన తదూర్ధ్వం దక్షిణేనచపాణినా శౌచం కుర్యాద్వానప్ర స్థసన్యాసినోరేతద్ద్విగుణంభవతి సమ్మృజ్జలేనపునః పాదౌహస్తౌ చప్రక్షాళ్యతతోయథావిధ్యాచమనం కృత్వా

దన్తధావనమ్.

హస్తౌ జాన్వన్తరా కృత్వా తిక్తం కటుకషాయం వా ద్వాదశాఙ్గులాయామం దన్తకాష్ఠం * ఆయుర్బలమితి గృహీత్వా పాలాశకార్పాసౌ హిత్వా ప్రతిపద్దర్శనవమీషష్ఠీ చతుర్దశ్యష్టమ్యేకాదశీషు భానువాసరే శ్రాద్ధదినేషు చ హిత్వా నిత్యం కుర్యాత్కాష్ఠానామలాభే ద్వాదశగణ్డూషైర్విశుద్ధ్యతి॥

—* నిత్యస్నానమ్. *—

అథ పవిత్రపాణిః స్నానం కుర్యాదభిషేకం దివ్యం వా వాయవ్యమాగ్నేయం గుర్వనుజ్ఞేతి పఞ్చవిధం నద్యాం తటాకే తదలాభే కూపే వా స్నాయాత్ప్రాఙ్ముఖ ఉదఙ్ముఖో వాఽఽచామత్వా మణిబన్ధాత్పాణీ ఆజానోః పాదౌ చ దక్షిణాది ప్రత్యేకం ప్రక్షాళ్య జలస్థలేష్వాసీనః ఫేనబుద్బుదరహిత మవిచ్ఛిన్నముదకం గోకర్ణాకృతిహస్తేనాదాయ తలాదిక్రమేణ పరిదక్షిణం బ్రాహ్మదైవార్షపైతృకతీర్థాని జ్ఞాత్వా బ్రాహ్మేణ తీర్థేన త్రిః పిబేత్ తతోఙ్గుష్ఠమూలేన ద్విరోష్ఠౌ పరిమృజ్యాగ్నివాయుప్రజాపతిసూర్యేన్ద్రాః క్రమేణాఙ్గుష్ఠాదీనాం దేవతా భవన్త్యఙ్గుష్ఠప్రజాపత్యాభ్యాం ముఖంమాష్ట్యా

---

*ఆయుర్బలం యశో వర్చః ప్రజాం పశువసూని చ। బ్రహ్మప్రజ్ఞాం చ మేధాం చ త్వం నో దేహి వనస్పతే॥

గ్నేయమైత్రాభ్యాంచక్షుషీ, ఆగ్నేయవాయవ్యాభ్యాంనాసికే, ఆగ్నేయైంద్రాభ్యాంశ్రోత్రే, భుజౌ చాగ్నేయేన, హృదయంసర్వైర్నాభిమాగ్నేయేన,ప్రత్యవయవమపస్స్పృష్ట్వా జఙ్ఘోరూర్ధ్వమేపాణావప్యభ్యుక్ష్య సర్వాఙ్గుళిభిర్మూర్ధాన మిత్యమంత్రక మథసమంత్రక మిన్ద్రియాముఖాభ్యామితిహస్తావాపఃపాదావితి పాదౌచప్రక్షాళ్యాపఃపునంత్విత్యాచమనంకరోతి కేచిదృగ్వేదఃప్రీణాతు యజుర్వేదఃప్రీణాతు సామవేదఃప్రీణాత్వితి బ్రాహ్మణోహృదయంగమాః క్షత్రియఃకణ్ఠగా వైశ్యస్తాలుగాశ్చ త్రిరపఃపీత్వాఽథర్వవేదఃప్రీణాత్వితిహాసవేదఃప్రీణాత్వితి కపోలేస్పృష్ట్వా చంద్రమాఇతిముఖంమార్ష్టి మహేశ్వరఇతిమూర్ధానమాదిత్యస్సోమఇతి చక్షుషీ దిశఇతిశ్రోత్రే వాయురితినాసికే ఇంద్రఇతిభుజే విష్ణురితిహృదయమగ్నిరితినాభిం పూర్వోక్తాఙ్గుళిభిస్స్పృష్ట్వాఽపోనమస్కృత్య వగాహేదథామంత్రస్నానం పిహితనాసాకర్ణస్తూష్ణీంనిమజ్జ్య జలైర్మృదాచ యావదమనశ్శుద్ధం గాత్రశుద్ధింకృత్వాఽన్యంవస్త్రం పరిధాయాదశాత్స్వాదితమితినిర్ణిజ్య గాయత్ర్యాప్రాగ్దశ ముదగ్దశంవాఽఽస్తీర్య శుప్యేగాయత్ర్యాఽఽదదీతాథమంత్రస్నాన మిదమాపఃప్రవహతేతి తీర్థాన్త్రిక్రమభిగమ్య హిరణ్యశృఙ్గమితివరుణంసమస్కృత్యాపఃపునాత్వితి సముద్రోదకేనాభ్యుక్ష్యయే దమంత్రకేష్వేవం మంత్రం

వినాప్రోక్షయేదిదమాపశ్శివా ఇతి విగాహ్య స్నాత్వా పునరా
చమ్య వస్త్రపరిధానాది కుశ్మాగ్రహణాంతం పూర్వవత్ ।

—* నైమిత్తికస్నానమ్. *—

అథ నైమిత్తికస్నాన మిదంబ్రహ్మపునీమహా ఇతి
సౌవర్ణం రాజతం దర్భైః కృతం వా పవిత్రం గృహీత్వా బ్రహ్మా
ణునాడ్యేత్యనామికాయాం ధృత్వా శతధారమితి జలమాదా
య పయస్వతీరోషధయ ఇతి త్రిరాచమ్య సమోంతైర్మహా
వ్యాహృతిభి రాదిత్యముపస్థాయ చిత్పతిరిత్యాదిభి స్త్రిభి
ర్మంత్రైరుపాన్తానామికాభ్యాం మృత్సహితోదకేన పరిద
క్షిణం త్రిరావృత్య శిరోమాపృష్ట్వా యోహిరణ్యపవమానైః
ప్రోక్ష్య పునరాదిత్యముద్వయం తమస ఇత్యుపస్థాయ మహా
వ్యాహృత్యా జలమభిమంత్ర్య కర్ణనాసాపుటే పిధాయ న
ద్యాం ప్రత్యభిముఖో దేవాలయసమీపే తదభిముఖ స్తటాకే
సూర్యాభిముఖశ్చ స్నాత్వా ఋతంచ యాను గంధాఇత్యే
తాభ్యాం త్రిరావర్తయన్నఘమర్షణం కృత్వా ధౌతం పరి
ధాయార్ద్రం పరిమృజ్య సర్వం పూర్వవత్కృత్వా ద్వస్త్రని
ష్పీడనం తర్పణాంతే భవతి యదితటాకాదిషు స్నానం కుర్యా
త్తటాకే పఞ్చమృత్పిణ్డాన్ కూపే త్రీన్ జలకుంభాన్ బహిర్ని

—* అశక్తస్నానాని. *—

క్లిన్న స్నాయా దేవంఘటోదకాదిష్వభిషేక ముత్తరాయ

ణమధ్యే సాతపవర్షణాస్నానందివ్యం ణాయసీత్రైర్గవాంపాదో
ద్గతైర్ధూళిభిర్వాయవ్యం శ్రౌతసాత్త్రాదిభన్త్రాప్రోక్షణ
మాగ్నేయం గురోరనుజ్ఞాపూర్వకంప్రోక్షణంచేద్గుర్వనుజ్ఞేతి
పంచవిధమ్॥

—* అథసముద్రవిశేషః. *—

“ నమస్తెవిశ్వరూపాయ నమస్తెవిశ్వయోనయె, నమో
హిరణ్యశృఙ్గాయ నదీనాంపతయేనమః” ఇత్యవగాహ్య “విశ్వా
చీచఘృతాచీచ విశ్వయోనవిశాంపతె। సాన్నిధ్యంకురుమే
దేవ సాగరేలవణాంభసి” ఇతినమస్కృత్య పిప్పలాదాత్స
ముత్పన్నే కృత్యేలోకభయంకరి। పాషాణంతెమయాదత్త
మాహారార్థంప్రకల్పిత “ మితిపాషాణందత్వా సర్వరత్న
మయశ్రీమన్ సర్వరత్నాకరాకర। సర్వరత్నప్రధానత్వం
గృహాణార్ఘ్యం (మహోదధె) నమోస్తుతే” ఇత్యర్ఘ్యం
దత్వా పూర్వవద్వస్త్రనిష్పీడనాది। తర్పణకాలెపిప్పలాదం
కణ్వంకృతాంతం జీవితేశ్వరంకాళరాత్రింమన్యుంవిద్యామ
హాశ్చతర్పయామీతి తర్పయిత్వా సర్వంపూర్వవత్కుర్యాత్॥

---* ఊర్ధ్వ పుం డ్ర వి ధిః *—

అథవర్ణ్యతాగ్ర సిన్ధుతీరనదీతీర ధర్మక్షేత్రతులసీమూ
లస్థిత మృదోర్ధ్వపుండ్రంధారయె న్మృల్లక్షణంతు శ్యామం

శాంతిదం రక్తంవశ్యకరం పీతంశ్రీకరం శ్వేతంవైష్ణవం వై
ష్ణవానాం శ్వేతమేవ పుష్టిదో౽ఙ్గుష్ఠ ఆయుదో౽మధ్యమో౽న్న
దో౽నామికాముక్తిదాతర్జనీ త్యేతైర్యథాకామం లలాటా
దిషు సచ్ఛిద్రాణి మధ్యే శ్రీచూర్ణయుతా న్యూర్ధ్వపుండ్రా
ణి కేశవాదిద్వాదశ నామభిర్మూర్ధ్ని ద్వాదశాక్షరేణచ
ధారయేత్ ॥

—* సంధ్యావందనమ్ *—

అథపవిత్రపాణిః కృతప్రాణాయామః
సంధ్యాముపాసిష్య ఇత్యుక్త్వా ప్రాతఃసూర్యశ్చేత్యాదినాచ
మ్య ఆపోహిష్ఠాదిభిఋగ్భిః ప్రోక్ష్యాంజలినాజలంగృహీత్వా
గాయత్ర్యా౽భిమంత్ర్యసూర్యాభిముఖంవిక్షిప్యాసావాదిత్య
ఇతిప్రదక్షిణంకృత్వా శుచౌదేశ ఆసీనః ప్రాణాయామంకృ
త్వా౽౽యాత్వితి సావిత్రీంప్రశంస్య ధ్యాత్వా తిష్ఠన్నష్టా
వరాంజప్త్వోత్తమ ఇత్యుద్వాస్యమిత్రస్యేత్యాదిభిరాదిత్యము
పస్థాయ మధ్యాహ్నే ప్రాణాయామాది పూర్వవదాపః పు
నంత్వి త్యాచమ్యోపస్థానకాల ఉద్వయంతమస ఇత్యుపస్థా
య సాయమగ్నిశ్చేత్యాదినాచమ్య పూర్వవదుపస్థానకాలే
యచ్ఛిద్రమిత్యుపస్థాయానంతర ముదితార్కామితిప్రాతరై
ంద్రీందిశం పశ్చిమార్కామితి సాయంవారుణీం దిశముపస్థా
య సంధ్యాయైనమ ఇత్యాదిభిశ్చతుర్దిశం ప్రాతరైంద్రా
దిసాయంవారుణాది చోపస్థాయేంద్రాదీన్నమోంతై స్తత్

న్నామభిరుపస్థాయ ప్రమీతపితృకశ్చేత్ప్రాచీనావీతీ దక్షిణాముఖః పిత్రాదీనుపస్థాయోపవీ త్యూర్ధ్వముఖో బ్రహ్మాణముత్తరాభిముఖో నారాయణాదీనుపతిష్ఠేత్॥

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే ప్రథమప్రశ్నే ద్వితీయప్రకరణమ్

—* తర్పణమ్ *—

అథాచమ్య కౌరుక్షేత్రమిత్యపోనమస్కృత్య మహావ్యాహృత్యాభిమంత్ర్య కూప్యాదీన్నారాయణాదీన్ దైవేన భూపత్యాదీన్ బ్రాహ్మేణ విశ్వామిత్రాదీనార్షేణోరోత్పదకాదీన్ పైతృకేణ తర్పయిత్వా పూర్వస్యాం దేవేభ్య ఉత్తరస్యామృషిభ్యస్తర్పయిత్వా యథాదిశమింద్రాదీనాదిత్యాదిగ్రహాంశ్చ తర్పయిత్వా యావంతో జలార్థినః ఇతి జలం విసృజ్యాచమేత్।

—* బ్రహ్మయజ్ఞః *—

శుద్ధే దేశే దర్భానాస్తీర్య* బ్రాహ్మ్యమాసనమాస్థాయ బ్రహ్మాంజలింకృత్వా బ్రహ్మయజ్ఞేన యక్ష్య ఇతి సంకల్ప్య విద్యుదసీతి జలమభిమృశ్య వ్యస్తాం సమస్తాంచ సావిత్రీం జప్త్వా ఇషే త్వోర్జే త్వాదీం స్త్రీననువాకాన్ ప్రశ్నం వాధీత్య కాణ్డర్షితర్పణంకృత్వా సౌరీభిరగ్నిః రాదిత్యముపతిష్ఠేత్। అథ

త్రిశ్చైత్యాదాప్రక్షాళ్యాచమ్య తోదేవాదివైష్ణవం జప్త్వా దివ్యంవాయవ్యమాగ్నేయం మన్త్రిస్నానంవాకృత్వాచమనాదిసర్వంకుర్యాత్।

—*పంచతీర్థలక్షణం*—

దక్షిణహస్తతలేపఞ్చతీర్థాని కనిష్ఠమూలందైవం సర్వాఙ్గుళిమూలాగ్రమార్షం తర్జన్యఙ్గుష్ఠయోర్మధ్యం పైతృకమఙ్గుష్ఠస్యమూలంబ్రాహ్మం మధ్యమాగ్నేయం దైవేనదైవమార్షేణార్షం పైతృకేణ పైతృకం బ్రాహ్మేణ బ్రహ్మతర్పణ మాగ్నేయేనాభ్యుక్షణంచకరోతి ఉపవీతీదైవంనివీతీచార్షం ప్రాచీనావీతీపైతృకంచకుర్యాత్।

ఇతిశ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే ప్రథమప్రశ్నే సంధ్యాదిప్రకరణాగ తృతీయప్రకరణమ్॥

---

*బ్రాహ్మాసనలక్షణం మరీచిరాహ॥ దక్షిణపాదమూర్ధ్వం వామపాదమధఃకృత్వా జాన్వన్తరేతదఙ్గుష్ఠౌ నిగృహ్యేతిబ్రహ్మాంజలిలక్షణంమనుః॥ సంహత్యహస్తావధ్యేయం సహిబ్రహ్మాంజలిస్మృతః॥ గృహ్యసూత్రేనవమప్రశ్నే॥ ఓం భూస్తత్సవితురోంభువోభర్గోదేవస్యోగ్ంసువర్ధియోయోనఇతి వచోవ్యస్తామోం భూర్భువస్తత్సవితురోగ్ంసువర్ధియోయోనఇత్యర్ధర్చాభ్యామోం భూర్భువస్సువస్తత్సవితురితి సమస్తాంచసావిత్రీంజప్త్వేతి।

—* పుణ్యాహవచనమ్. *—

అథసర్వేషు సగ్గ్స్కారేషుపుణ్యాహంకుర్యాత్పంచశ్రోత్రి యానాహూయోదపాత్రంధారాస్విత్యద్భిరాపూర్యేదమాప శ్శివాఇత్యభిమృశ్య సర్వతీర్థాన్యభ్యర్చ్య బ్రాహ్మణాన్ప్రాఙ్ముఖానా౽౽నయిత్వా స్వయముదఙ్ముఖస్సన్పుణ్యాహంకరోమీతిసఙ్కల్ప్య స్వస్తిసుప్రోక్షితమస్త్వితిపుణ్యాహప్రదేశమభ్యుక్ష్యాస్తే దస్త్వితివాదకాః పరిజావలిః ప్రియతామిత్యుక్తే తథైవప్రతివాచకావదేయుః శామ్యంతుఘోరాణీతిత్రిర్జలంస్రావయేద్ద్వివికమతో దేవాఇత్యగ్గ్ం జాతకంసంత్వాసించామీత్యగ్గ్ం మృతకంశుచీవోహవ్యేత్యగ్గ్మంత్రద్వైవికశబ్దేనశుభకరోమ్రద్యతే సర్వేషుపుణ్యాహేషుద్రవిణోదాద్యృచస్సర్వేవదేయు ర్మంత్రాంతేయజమానస్య కన్యక్షతారోపణం యజమానఃకరకంధారయన్ పురస్తాత్పాత్రంనిక్షిప్య తస్మిన్ప్రతిమంత్రంసర్వశబ్దాద్యైః ప్రియన్తామిత్యన్తైర్జలంస్రావయిత్వా ప్రతివచనంవాచయేత్పుణ్యాహమస్త్విత్యాదీనామన్త్యంతః ప్రతివచనం శివాఋతవస్సంత్విత్యాదీనాంక్రమేణ సంతుభవంత్వస్త్వితిప్రతివచనం యత్పుణ్యం స్వస్తినఋధ్యాస్మిత్యంతం సర్వేవదేయు ర్యజమానో౽నంతరం రౌహిణాయ కాశ్యపాయ కేశవసుతాయ వాసిష్ఠీసుతాయ దేవదత్తశర్మణే మహ్యమస్మిన్కర్మణిపుణ్యాహం భవన్తోబ్రువన్త్వితివదేత్తదేవాస్త్వంతం। ప్రతివాచకావదే

యః తత్తన్మంత్రాంతే త్రిస్త్రిర్వాచన మాపో హిరణ్యపవ
మానైః పుణ్యాహజలేన సాచార్యాః ప్రతివాచకాయజమా
నం ప్రోక్షయేయుః స్వాంకృతోసీతి దక్షిణాకాలే జ్ఞాపితే యజ
మానో దక్షిణాం దక్షిణేన హస్తేనాచార్యాదిభ్యో దద్యా దేవం
సర్వత్రదక్షిణాదానే స్వదక్షిణేన హస్తేన దద్యాత్ ॥

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
ప్రథమప్రశ్నే పుణ్యాహప్రయోగ శ్చతుర్థప్రకరణమ్.

—* ఆఘారసమ్భారలక్షణమ్. *—

అథాగ్న్యాయతనం ప్రాగానతేచోత్తరానతేవైకం
దక్షిణానతే పశ్చిమానతే వా పైతృకం శుచౌదేశే చతుర్దిశం
చతుర్హస్తం గోమయేన మణ్డలం కల్పయిత్వా తత్రద్వాత్రిం
శదఙ్గుళవిస్తారాయామం ద్వ్యఙ్గుళోన్నతం యథాలాభోన్న
తం వా సైకతం స్థణ్డిల మగ్న్యాయతనం భవతి ప్రతిదిక్పఞ్చదశ
పరిస్తరణబర్హిషో ద్వాత్రింశదఙ్గుళాయతాన్ స్థణ్డిలే ష
ట్త్రింశదఙ్గుళాయతాః కుశా స్తదాయామా ఏకాఙ్గుళిపరీణా
హా నిర్వ్రణానిర్వక్రాః పరిధయః పఞ్చదశ దర్భైర్దక్షిణా
వర్తగ్రన్థియుతం చతురఙ్గుళాగ్రం ద్వ్యఙ్గుళగ్రన్థిం ద్వితాలా
యామం ప్రోక్షణకూర్చం తద్వద్ద్వాదశాఙ్గుళాయామం పవిత్రం
తదాయామా హోమసమిధః పాలాశాశ్వత్థఖాదిరాదియజ్ఞవృ
క్షజాతాః సర్వచ అస్వయంశుష్కాః ప్రవణక్రిమిలేపహీనాః ఖ

వస్త్రే ప్రణీధిస్రువాదీని శ్రౌతోక్తలక్షణాన్వితాని గ్రాహ్యాణి అ
గ్నేరుత్తరతః ప్రాగగ్రాన్దర్భాన్నాస్తీర్య తేషుప్రణీధ్యా
దిపాత్రాణిసమిద్దర్భాదీంశ్చసంభారాన్ద్వంద్వం దైవికే ద
క్షిణతః పశ్చిమాగ్రేషుదర్భేషు ప్రత్యేకం పైతృకేసమ్భరతి
గృహస్థస్యనిత్యహోమార్థమగ్నిశరణే మృదాచతుర్వి
శం ద్వాత్రింశదఙ్గుల్యాయతాం చతురఙ్గుళివిస్తారాం ద్వ్యఙ్గు
ళోన్నతామూర్ధ్వవేదిం చతురఙ్గుళివిస్తారోన్నతాం తత్పరిగ
తామధో వేదించకృత్వా మధ్యేనిమ్నం షడఙ్గుళమాపాసనకు
ణ్డంకుర్యాత్ ద్వాఽస్థస్యశ్రామణకాగ్నికుణ్డమాఘారవిశేషశ్చధ
ర్మేవక్ష్యతే॥

—* ఆఘారః *—

అథాఘారవిధానం కర్తాప్రాఙ్ముఖో బ్రాహ్మణమాస
నమాస్థాయ ఏతోన్విన్ద్రనిత్యగ్న్యాయతనంప్రోక్ష్య మయి
దేవాదిచతుర్భిశ్చతుర్దిశంచతురశ్చతురో దర్భాన్నిక్షిప్యో
ద్గ్రస్యమానమితిమధ్యేన్ద్రాపర యమాగ్నేయ నైరృతసోమే
శానవాయవ్యేషు పైతృకేతుమధ్యాపరేన్ద్ర యమనిరృత్య
గ్నిసోమవాయవ్యేశానేషుఖనతి ఖనన్క్రమేణపూతవ్యాత ఇ
తిషడ్భిః ఖాలిఖిత్వాఽష్టాబన్ధమితివక్రితందర్భం దక్షిణపశ్చిమ
యోరవాన్తరదేశే నిరస్యాపఉపస్పృశేత్ రౌద్రరాక్షసనై
రృతపైతృకఛేదనభేదనతాడనఖననిరసనావఘ్రాణాత్మా
భిమర్శనానిచకృత్వా సర్వత్రాపఉపస్పృశేదితిశ్రౌతేదర్శ

త్వాపేణాతీర్థేన స్థన్ద్రాగ్ద్యముదగగ్రం పరిషిచ్య ఋతాసీతి
దక్షిణేప్రాగగ్రం సత్యాసీతిపశ్చిమఉదగగ్రం ధృవాసీ
త్యుత్తరేప్రాగగ్రం ధరుణాసీత్యాగ్నేయాదీశానాన్తం పు
నః ప్రదక్షిణమాగ్నేయాద్యన్తంపరిషిచ్య వానస్పత్యోऽసీతిప్రి
ణిధ్యోః ప్రక్షాళనంకృత్వా పృథివ్యాపఇతిపృథివీంమనసాధ్యా
త్వా సాక్షతైర్దర్భైరాపూర్య ఏసూనాంపవిత్రమసీతి మన్త్రే
వృత్త్యా ప్రణీత్యోరుదగగ్రేపవిత్రేతాభ్యాంకూర్చేననిక్షిప్య పర్యా
వర్త్యదక్షిణపాణినాగ్రమితరద్వామేనగృహీత్వాదేవోవస్స
వితేతిత్రిరుత్పూయ యథాపూర్వన్నిధాయ బ్రహ్మన్నపఇతి
సోమాపఇతి బ్రహ్మసోమావృత్విజావేత్యుక్త్యోంప్రణయేతి తా
భ్యామనుజ్ఞాతః శ్లోవఇతిప్రణీయవేద్యాందక్షిణోత్తరయోర్ని
ధాయ సంవిశన్తామితిప్రణీత్యోర్బ్రాహ్మణాదైవేసచతీర్థేన
జలగంసర్గ్సాగ్వ్యస్పృశశ్చోత్తానాని కృత్వాగాయత్ర్యాప్రో
క్షయేత్॥

ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రదర్పణే నృసింహ విరచితే
ప్రథమప్రశ్నే షష్ఠప్రకరణమ్॥

—* సప్తమప్రకరణమ్. *—

భూస్స్రువమితిస్రువంగృహీత్వా భూస్స్రుచమితిస్రుచం
భూర్జుహ్వామితిజుహ్వాం భూరుపభృతమిత్యుపభృతంచగృ
హీత్వా వషిడ్షేఅదినాకఇతి పశ్చిమవేద్యాధస్తాత్సమిధాని

ధాయాహేనఇతిస్రువాదీన్ ప్రక్షాళ్య నిర్దగ్ధమిత్యుల్ముకేన
పర్యగ్నింకృత్వా నిష్టప్తమితిపునఃప్రతితప్య వషిణ్ణస్తయోరు
పరినిదధ్యా దదితిరసీత్యాజ్యస్థాలీమాదాయ భూతకృతస్థే
త్యంగారముపవేషేణోదంచంనివర్త్య నగరాస్థేతివిన్యస్య
మహీనామిలిపచతి వసూనాంపవిత్రమితిపవిత్రంనిధాయ పూ
ర్వప్నేదోవ ఇతి పునరాహారంత్రిరుత్పూయాజ్యస్థాల్యాక్తంభ
స్త్ర వేదేనేదంవిష్ణురితిసంక్షోభ్యోదగుద్వాస్యాఙ్గారాన్ ప్రతి
త్యూహ్యోద్భవస్థాదహామితి బహిర్దక్షిణాద్ధాన్--జ్యస్యాన్తః
పరిదీప్య గాయత్ర్యాదక్షిణతోఙ్గారంనిరూహ్య తస్మిన్నేవచరు
స్థాలీమధిశ్రిత్య దర్భేణశిపక్త్వా ఉపతారయతి పవిత్రేణాజ్య
మస్మిన్ పాత్రే త్రిరుత్పూయ ఘర్మోస్మీతి పవిత్రగ్రంథిం వి
స్రస్యోత్తరమపరం నిధాయాద్భిః ప్రోక్ష్యాదాయాప్యాయ
స్వామిత్యగ్నౌ ప్రహరతి చరుం లౌకికాగ్నావాపక్త్వాఉఽ
ఘారాగ్నౌ మహీనాం పయఇత్యధిశ్రిత్య దర్భేణస్నంస్కా
ర్య త్రిరుత్పూయోపతారయతి సమిదగ్రం ఘృతాక్తం వీతి
హోత్రమితి వాయవ్యామగ్నౌ స్థాపయిత్వా దేవస్యత్వేతి
స్రువేణ హోమ్యం ద్విధా విహరతి దక్షిణపరిణీక్షౌ బాహిహేత్ర
ణ తీర్థేన ప్రజాపతి పురోగాం స్తత్తన్నామ్నా ద్వితీయా
న్తెనావాహయామీత్యావాహ్య తథోత్తరప్రణిధావగ్న్యాదీన్
ద్దైవేన తీర్థేనావాహ్యావాహన క్రమేణాజ్యస్థాల్యాం స్రువే
ణాజ్యముద్ధృత్య దక్షిణభాగే ప్రజాపత్యాదీనాముత్తరే

గ్న్యాదీనాం జుష్టంనిర్వపామీతి చతుర్థ్యంతై స్తత్తన్నామభి
నిర్వాపం కరోతి తృప్యధీతి మన్త్రద్వయేన ద్విధాగ్నౌ
జుహోతి అగ్నిర్జ్యోతిరితి సమిదుల్కే ద్విధా జు
హోతి సమిదసీతి తత్సమిధం జుహోతి అమృతవసీతి స్రువే
ణాజ్యంగృహీత్వాఽథో బిలం ప్రదక్షిణమభిమన్త్ర్య సాజ్యం
స్రువమన్తరితమిత్యూర్ధ్వబిలంకృత్వా పరిదక్షిణమభిమన్త్ర్య
పరిత్యుష్టమిత్యథో బిలం ప్రదక్షిణమభిమన్త్ర్యాజ్యం గృహీ
త్వా దక్షిణోత్తరయోః ప్రణీధ్యో స్సన్ధాయ చిత్పతిస్త్వా
దిభిశ్శేవమాజ్యం గృహీత్వా సన్ధాయ త్రిధాగ్నౌ జుహోతి
వక్ష్యమాణాహుతి ప్రమాణకాః క్షీరసంపూర్ణా ఏకవింశతి
ర్వా గాయత్ర్యా సమిధః ప్రోక్ష్య మూలాగ్రాభ్యాంఘృ
తగ్ం స్పర్శయిత్వాఽక్తు తాజ్య చరుభిరిమామే అగ్న ఇతి
మూలమధ్యమాగ్రాణి స్పర్శయిత్వా సన్దధాతి ద్వైవేన తీ
ర్థేన దక్షిణస్యాం ప్రాగన్తమదితేనుమన్యస్వేతి పశ్చాదు
దీచీన మనుమతేనుమన్యస్వేత్యుత్తరతః ప్రాగన్తం సరస్వ
తేను మన్యస్వేతి పురస్తా దాగ్నేయా ద్యన్తం దేవసవితః
ప్రసువేతి పరిషిచ్య షష్టిగ్ంశతేతి ధామ్నభిమన్త్ర్యాయంత
ఇధ్మ ఆత్మేతి ధామ్నాధాయ॥

—* ఉ ద్దే శ త్యా గః *—

యస్యై దేవతాయై హవిర్నిరూపితం తాం దేవతాం
మనసా ధ్యాత్వా నిర్వపేత్సుమమ్నా జ్యోతిష్మతీ ప్రాణవతీ

రేతోధా ఇతిచతుర్భిః కిరణైరగ్నిః సూర్యే నిక్షిపతి సూర్య
శ్చంద్రమసి చంద్రమా యస్యై దేవతాయై హూయతే త
స్యై దదాతి తస్మాద్దేశత్యాగావిత్యేతౌ కర్తవ్యా
తే స్మై హుత మన్యైః ప్రతిగృహ్ణీయా
తి గ్రహాశ్చంద్రరథాదిష్వథావా తస్మాత్తౌ కర్తవ్యౌ సకర్త
వ్యావిత్యేకే॥

— * ఆఘార హోమః * —

స్రువేణాజ్యమాదాయ వాయవ్యాదాగ్నేయాన్తం
పరిధిం స్పృష్ట్వా సన్తతమాజ్యం స్రావయన్ ప్రజాపతయే
స్వాహేతి తథా నైరుత్యాదీశానాన్త మిన్ద్రాయస్వాహే
త్యాఘారౌ హుత్వోత్తరార్ధపూర్వార్ధే అగ్నయే స్వాహే
తి దక్షిణార్ధపూర్వార్ధే సోమాయస్వాహేతి చక్షుషీ హు
త్వా యుక్తోవహేతి పశ్చిమాది సౌమ్యాన్తం యాతిరశ్చీతి
సౌమ్యాదీంద్రాన్తం సగంరాధిన్యై దేవ్యై స్వాహేతీం
ద్రాది యామ్యాన్తం ప్రసాధిన్యై దేవ్యై స్వాహేతి యా
మ్యాది పశ్చిమాన్తం హుత్వామధ్యే వ్యాహృతీర్జుహోతి
సత్యేనేత్యాజ్యమభిమన్త్ర్య స్రువేణాజ్యం గృహీత్వాఽగ్న
యే స్వాహా సోమాయ స్వాహాఽగ్నీషోమాభ్యాగ్ స్వాహా
ప్రజాపతయే స్వాహా బ్రహ్మణే స్వాహా ఇంద్రాయ స్వా
హా వసుభ్యస్స్వాహా మరుద్భ్యస్స్వాహా రుద్రేభ్యస్స్వాహా వి
ష్ణవే స్వాహా బృహస్పతయే స్వాహా మిత్రాయ స్వాహా వరు

ణాయ స్వాహాఽఽదిత్యేభ్యస్స్వాహాఽశ్విభ్యాగ్ స్వాహా పూ
ష్ణే స్వాహా కక్షాయ స్వాహా క్షుద్రై పతసోమాయ స్వాహా
పాసనయజ్ఞాయ స్వాహా యజ్ఞదైవత విశ్వేభ్యో దేవేభ్యస్స్వా
హా సర్వదేవేభ్యస్స్వాహేతి హుత్వా దర్వ్యా చరుమభిఘా
ర్యజుహ్వా ముపస్తీర్య సావిత్ర్యాఽవదాయాభిఘార్య వ్యా
హృతీః ప్రత్యేకం జుహోత్యతో దేవా ఇదం విష్ణు రిత్యాద్యా
జ్యేన జుహోతి పైతృకే వైశ్వదేవయజ్ఞాయేతి భేదః సర్వ
హోమానా మాది రాఘారో విజ్ఞాయతే॥

ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్ర దర్పణే నృసింహ విరచితే
ప్రథమప్రశ్నే ఆఘారవిధానం సప్తమప్రకరణమ్॥

—* అష్టమ ప్రకరణమ్. *—

—* సామాన్యహోమః *—

ఏవమాఘారం హుత్వాఽనన్తరం తత్తత్కర్మణః
పరిధానాం జుహుయాత్। ధాతా దదాతు నో రయిం ధాతా
ప్రజాయా ధాతా దదాతు నో రయిం ప్రాచీం ధాతా దదా
తు దాశుషే వసూ న్యనునోద్యానుమతి రన్విదనుమతే త్వ
మామావాజస్య సమావవ ర్త్యనుమన్యతాం యస్యామి
దం రాకామహం యాస్తే రాకే సినీవాలి యాసుపాణిః కు
హూమహం కుహూర్దేవానామితి ధాతాదిషోడశ। ఇమ

మిత్రావరుణ తత్త్వాయామి త్వన్నో అగ్నే సత్వన్నో అగ్నే త్వ
మగ్నే అయాసీతి పఞ్చవారుణం। ప్రజాపతేనత్వ త్ప్రజాపతి
జఞ్యాని త్యుపాగ్ంశు యాజే ప్రాజాపత్యే ద్వే। చిత్తం
చ చిత్తి శ్చాకూతం చాకూతిశ్చ విజ్ఞాతంచ విజ్ఞానంచ మ
నశ్చ శక్వరీశ్చ దర్శశ్చపూర్ణమాసశ్చ బృహచ్చ రథంత
రంచే తిద్వాదశైతేజయా స్తేషాంచకారా స్తే స్వాహాకా
రః। అగ్నిర్భూతానామధిపతి రింద్రో జ్యేష్ఠానాం యమః
పృథివ్యా వాయురన్తరిక్షస్య సూర్యోదివ శ్చన్ద్రమా నక్ష
త్రాణాం బృహస్పతిర్బ్రహ్మణో మిత్రస్సత్యానాం వరు
ణోపాగ్ం సముద్రస్స్రోత్యానామన్నగ్ం సామ్రాజ్యానా మ
ధిపతి తన్మావతు సోమఓషధీనాగ్ం సవితా ప్రసవానాగ్ం
రుద్రః పశూనాం త్వష్టారూపాణాం విష్ణుః పర్వతానాం మ
రుతో గణానా మధిపతయ స్తేమావన్తు పితరః పితామహాః
పరేవర ఇత్యభ్యాతానా అష్టాదశేత్యే తేషా మస్మిన్ బ్రహ్మ
న్నస్మిన్ క్షత్రేస్యామాశిష్యస్యాం పురోధాయా మస్మిన్
కర్మన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్ స్వాహేత్య న్తేవక్తవ్యం॥

ఋతాషాడృతధామాగ్నిర్గన్ధర్వ స్తస్యౌషధయో
ప్సరస ఊర్జోనామేతి సగ్ంహితో విశ్వసామేతి మస్త్రీ
ఆయువో నామేతి సుషుమ్నస్సూర్యరశ్మిరిత్యస్మిన్ భేకురయో
నామేతి భుజ్యుస్సుపర్ణ ఇత్యస్మిన్ స్తవానామేతి ప్రజాపతిర్వి
శ్వకర్మేత్యస్మిన్ స్వహ్నయో నామేతి ఇషిరోవిశ్వవ్యచా ఇత్య

స్మిన్ సమ్రాణ్నామేతి భువనస్యపత ఇతి పరమేష్ఠ్యధిపతిరిత్య
స్మిన్ భువో నామేతి సుతుతిరిత్యస్మిన్ వృచో నామేతి దూరే
హేతిరిత్యస్మిన్ నృభిరువో నామేతి చారుఃకృపణకాశీత్యస్మి
న్నృచషుస్త్రిర్నామేతి సనోభువనస్యపత ఇత్యుక్త్వా భువన
స్యపతే సనోభువనస్యపత ఇత్యుక్త్వా వర్జయిత్వా సర్వే
షాం మన్త్రాణాం పఞ్చదం బ్రహ్మక్షత్రం పాతు తా ఇదం బ్ర
హ్మక్షత్రం పాన్తు తస్మై స్వాహేతి హుత్వా తాభ్యస్స్వా
హేతి జుహుయాత్ ప్రజాపత్యాదిభ్యస్తాన్ రాష్ట్ర
భృదిన్త్ర చ వ్యాహృతయో యష్టవ్యాః ప్రాజాపత్యాది
రాష్ట్రభృదన్తం మూలహోమః॥

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
ప్రథమప్రశ్నే [illegible] మన్త్రవివరణ సప్తమ
ప్రకరణం॥

—* [illegible]తహోమః *—

అథాన్వాహార్యమన్త్రైః యదస్యకర్మణోఽత్యగ్నయే స్వి
ష్టకృతేఽగ్నయేఽగ్నయే [illegible] గ్నయేఽన్నపతయే
ప్రజాపతయ ఇన్ద్రాయ విశ్వేభ్యో దేవేభ్య స్సర్వాభ్యో దేవ
తాభ్య స్సర్వత్రాగ్నయే స్విష్టకృతే వాస్తుపతయ ఇతి ద్వాప
దశ స్విష్టాకారాః। యస్మాత్ ఆత్మనో మిన్ద్రాభూ త్పునరగ్నిరితి

మిన్ద్రాహుతీ ద్వే। ఇష్టేభ్య ఇత్యాదయో దశోత్తరే వ్యాహృతయ
శ్చ త్రసబుద్ధయః। ఆశ్రావితం బ్రహ్మప్రతిష్ఠా యఙ్గకర్మే
తి కృతాన్తా స్త్రియః। యత్ప్రియాత్తో మనోజ్యోతి రయా
శ్చ యదస్మిన్ యజ్ఞే స్వస్తినో యత ఇతి షడ్విచ్ఛిన్నాః। ఏ
కోస్యాదశ స్పష్టసమిద్ధోమాః। సప్తతే అగ్న ఋతుధా
నేతి పూర్ణాహుతీ ద్వే। ఉపజుహ్వౌ చాజ్యేనాగ్నిర్భర్తృకమిత్యా
దిభిః పంచభిర్హుత్వా। జుహ్వా చరుం ప్రత్యేకం ద్విరవదా
యాభిఘార్యాగ్నిర్జీర్ణమిత్యాదిభి ర్జుహోతి। సమస్తాం
బర్హి రిత్యాదిభి రగ్నే పశ్చిమాది ప్రాగగ్రం స్రువేణాజ్జు
హుయా త్తతో వామేన పాణినా స్రువం దక్షిణేనాజ్యపా
త్రం ధారయ న్నాజ్యశేష మిన్ద్రాయ జుహోమి స్వాహేతి
సర్వం సకృద్ధుత్వా ఽఽజ్యపాత్రేణాధావం గృహీత్వా
స్రువేణ ప్రత్యేక మాదాయా గ్ని స్తృప్యత్విత్యగ్నేః పశ్చి
మతో వేదిరితి వేద్యాం ద్యౌరిత్యాకాశే పృథివీతి భూమా
బ్రహ్మద్యా ఇతి దక్షిణస్యాం నినీయ దక్షిణప్రణీతా ప్రైవేన
తీర్థేన స్రువేణాపో గృహీత్వో త్తరస్యాం వేద్యాం మోష
ధి వనస్పతిరితి నినీయ తతో త్తరప్రణీతా ప్రాచీనావీతీ పై
తృకే ణాపో గృహీత్వా మే దక్షిణతః పితర ఇతి దక్షిణస్యాం
నినీయ ప్రాసావీరిత్యన్తైః ప్రవాహాణం కృత్వో పాస్తాఙ్గు
ష్ఠా నామికాభి ర్దక్షిణ ప్రణీధి పవిత్రం గృహీత్వా పవి
త్రమసీతి హుత్వా తతో త్తరప్రణీధిపవిత్రం పూర్ణమసీతి

సదసీతిదక్షిణప్రణిధ్యక్షతాన్ తథోత్తరప్రణిధ్యక్షతాన్ సర్వమసీతిహుత్వా ఉక్షతమిత్యుత్తరప్రణిధిం ప్రాచీనమపోహ్య తదాధారావేశ ప్రాచ్యాం దిశ్యాదిభిర్యథాదిశం పరిషిచ్య మాహంప్రజామితి శేషందక్షిణప్రణిధౌ నినీయ స్వాంయోనిమితి దక్షిణప్రణిధి జలముదపాత్రేనినీయ తేనోదకే నాపోహిష్ఠాదిభి రాత్మానంప్రోక్ష్య ప్రణిధీవిసర్జయతి।

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే ప్రథమప్రశ్నే నవమప్రకరణమ్॥

—* దశమ ప్రకరణమ్. *—

పునర్దేవేభ్యో హవ్యం వహేత్యగ్నౌ ప్రతప్యస్రువాదీన్విసృజ్య వషిష్ఠాగహ్వరేష్ఠఇతి వషిష్ఠసమిధౌ హుత్వా ఊర్ధ్వాంయజ్ఞమిత్యూర్ధ్వసమిధౌ పశ్చిమతః పరిధిమిత్యాదిభిః క్రమేణపరిధీన్హుత్వా పశ్చిమతో విష్ణోస్సదనమసీత్యాదిభిః పరిస్తరణ బర్హిషః ప్రస్తరబర్హిషశ్చ సమూహ్య కూర్చాంశ్చ దగ్ధ్రింధీన్వస్రిస్యాద్భిఃప్రోక్ష్య ప్రాయన్త్రామితి జుహోతి నాత్యగ్రిం ప్రహరేదితి విజ్ఞాయతే। శుద్ధ్యన్తాం దేవసదనమిత్యగ్నేః పశ్చిమతో, వేదేనశోధయిత్వా పరిస్తరణానవి

ఛిన్న మాస్తీర్య నైరృత్యాం దహేదవిచ్ఛిన్నేన బ్రహ్మ
వర్చసాగ్నేతి ఘృతిస్మేతి భస్మగృహీత్వా లలాట హృ
ద్బాహు కణ్ఠాదీనాదిత్యస్సోమో నమ ఇత్యూర్ధ్వాఃగ్రి
మాలిప్యాపోహిష్ఠేతి ప్రోక్ష్యం చమ ఇతి బాలకృతం వేతి
వేదిమగ్ని ముద్వయంతమన ఇత్యాదిత్యం చోపస్థాయ పు
నర్వేది మూలమాసాద్య వైశ్వానర సూక్తేనాగ్ని ముప
స్థాయ లౌకికాగ్నిశ్చే ద్విసర్జయేదితి విజ్ఞాయతే॥

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
ప్రథమప్రశ్నే దశమప్రకరణమ్।

—* ద్వి తీ య ప్ర శ్న ప్రా ర మ్భః *—

*— నాం దీ ము ఖమ్. *—

అథ శారీరేషు సంస్కారే ష్వృతుసంగమన జాత
కర్మోత్థాన ప్రతిబద్ధవిసర్గ వర్జ మన్యసంస్కారేషు నా
న్దీముఖం కుర్యాత్సంస్కారా త్పూర్వేద్యురేవ పూర్వా
హ్ణే విశ్వేదేవార్థం ద్వౌ ప్రపితామహాది పితృార్థం ద్వౌ
ప్రపితామహ్యాద్యర్థం ద్వౌ మాతుః పితృార్థం ద్వావితి
కేచి త్సుప్రక్షాళితపాణిపాదాన్ దైవికవద్వృత్వా తాన్వి
సృజ్యాపరేద్యుస్స్నాత్వా పూర్వాహ్ణే తానాహూయ
నాన్దీముఖం కరిష్య ఇతి సఙ్కల్ప్య విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో జుష్టం ని

ర్వపామీతినాన్దీముఖేభ్యః పితృభ్యోజుష్టంనిర్వపామీతినిర్వాప్య
చరుమపూపాదికంచ ప్రత్యేకంశ్రపయిత్వాఽఘారాన్తేస్నా
త్వా ఽఽగతాన్బ్రాహ్మణా నాచాన్తా నాహూయాగ్నేః
పశ్చిమతో దక్షిణాద్యుదగగ్రం దేవానా మగ్నేర్దక్షిణతః
పశ్చిమాదిప్రాగగ్రం పితౄణాంచ భూమిమభ్యుక్ష్య భావ
నీదమితి మణ్డలానికృత్వా ఉన్త్వాసనమితి సదర్భాణ్యవా
న్యాసనాని నిధాయ తేషు విశ్వేదేవాన్ప్రాఙ్ముఖాన్పి
తౄనుదఙ్ముఖానాసయిత్వా నాన్దీముఖా విశ్వేదేవాః ప్రి
యన్తామితి విశ్వేషాందేవానాం నాన్దీముఖాః పితరః ప్రి
యన్తామితి పితౄణాంతేషు యవోదకాని నిధాయ వస్త్రా
ద్యైర్యథాసంభవ మలఙ్కృత్యాగ్నేర్దక్షిణతః పశ్చి
మాదిప్రాగగ్ర మష్టౌమణ్డలాన్యుపలిప్యాగ్నౌ నావా
హయామీత్యావాహ్యానన్తరశ్చ్యగ్రేణ్యైత్రైనామభిరభ్యర్చ్య
శ్వేత సర్షప దధి తణ్డులాన్నాని సమేత్య ప్రత్యేకం కబళ
మాత్రమగ్నయే చతుస్స్రక్తబలిం నివేదయామీతి బలిందః
త్వా చర్వాదేన్నివేద్య కుంభంప్రక్షాళ్య ధారాస్విత్యద్భిరా
పూర్య నమస్సలోమీతి సపల్లవం కూర్చం పవిత్రం హిర
ణ్యం నిధాయ జావికాది రోమజం క్షౌమజం కార్పాస
తంతుజంవా త్రివృత్ప్రతిసరాసూత్రం తత్కణ్ఠోపరి విన్య
స్య హోమకర్మ కరిష్యామీతి సఙ్కల్ప్యాగ్నేనయాదీన
గ్నిదైవత్యాం తోస్మేమాధేన్వాది సోమదైవత్యాన్ బ్రహ్మ

జజ్ఞానాది బ్రిహస్పతిదైవత్యా ముదగ్రిషన్నాది రుద్రిదైవత్యా
వతో దేవాఇత్యాది విష్ణుదైవత్యా నానోవిశ్వఇత్యాది విశ్వే
దేవదైవత్యా స్యత్వమాసీత్యాది సప్తర్షిదైవత్యా స్యో
భూతాఇత్యాది భూమిదైవత్యా న్యాహృతీ రగ్నయే కవ్య
వాహనాయ సోమాయపితృమతే యమాయాఙ్గిరస్వత
య ఏతేయాః పితరః ఉశన్తస్త్వా సోనోదదాత్విత పితృదైవ
త్యా న్పృథివీగతేభ్యః పితృభ్యోఽన్తరిక్షగతేభ్యః పితామ
హేభ్యో దివిగతేభ్యః ప్రపితామహేభ్య ఇత్యుపపేతీ హు
త్వా వ్యాహృతీ రగ్న్యాదిభ్యోఽష్టాభ్యశ్చ హుత్వా వ్యా
హృతీ జుహుయాం దధ భోజనపాత్రేషి వి న్యస్య ః రి సీ
ర్యా ఃఘూరిశచరుం దేవపూర్వం ద్విర్దర్భ రః హాయాభి
ఘార్య పూర్వవ ద్యువోఽకందత్వా పృథివీతే పాత్రమితి
ప్రత్యేకం పాత్రాణ్యభిమృశ్య విష్ణోహవ్యగం రక్షస్వేతి
తేషామన్నాన్యుపస్పర్శయిత్వా క్షీరేణ దధ్నా వా యథా
తృప్తి భోజయే దాసత్యేనేతి సమస్కృత్య తృప్తేషు తే
ష్వాసీనేషు పితృపూర్వ ముచ్ఛిష్టం మపోహ్యా నాద్దేశం ద
ర్భయిత్వా యథోక్తంకృత్వా ఽఽచాన్తాననుమా ంర్య దక్షి
ణాందత్వా తైరనుజ్ఞాతః పుణ్యాహం వాచయిత్వా తాం
స్వస్తిసూక్తేనాభిమృశ్య స్వస్తిదావిశస్పతిరితి ప్రతిసరాంబ
ధ్నాతి తతోఽపిశాన్నమస్కృత్య నాందీముఖేభ్యఃపితృభ్యః
పితామహేభ్యః ప్రపితామహేభ్య స్స్వధానమ ఇత్యుక్త్వా

స్వధాఽస్త్వితి ప్రతివదతః పితౄన్ విశ్వేభ్యో దేవేభ్య స్స్వ
ధానమ ఇత్యుక్త్వా స్వాహాస్త్విత్యుక్తవతో దేవాంశ్చ విసర్జ
యతి తతోఽస్తహోమం హుత్వా బన్ధుభిస్సహ భుఞ్జీత ఏవ
మశక్తశ్చే ద్ధోమవర్జం బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా ప్రతి
సరాంబధ్నా తిలమోదకేనాపరేద్యు స్స్నాయా త్తదానీమ
పివాఽభ్యుక్షయేత్ ॥

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
ద్వితీయప్రశ్నే ప్రథమప్రకరణమ్ ॥

—* ద్వితీయ ప్రకరణే *—

—* ఉద్దాలకవ్రతమ్ *—

ఉపనయనం వ్యాఖ్యాస్యామో గర్భాధానాద్యష్ట
మే వర్షే బ్రాహ్మణముపనయీత గర్భైకాదశే రాజ
న్యం గర్భద్వాదశే వైశ్యం వసన్తే బ్రాహ్మణం గ్రీష్మే
రాజన్యం శరది వైశ్య మాషోడశాద్బ్రాహ్మణ మాద్వా
వింశాత్ క్షత్రియ మాచతుర్వింశాద్వైశ్య మిత్యేకే సమా
మన స్త్యత ఊర్ధ్వం పతన్తి తేషాముద్దాలకప్రాయశ్చిత్తం
కర్తవ్యం ద్వౌమాసౌ యవాగ్వా మాసం గోక్షీరేణార్ధ
మాసమామిక్షయా అష్టరాత్రం ఘృతేన షడ్రాత్రమయా
చితేన త్రిరాత్రముదకేన, వర్తయిత్వైకాహ ముపవసే దేత

ఉద్దాలకప్రాయశ్చిత్తం చరిత్వా పునర్గర్భాధానాది సం
స్కారాన్ కృత్వా ప్రాయశ్చిత్తార్థం హిరణ్యం దత్వా కృ
తచాన్ద్రాయణేన పితా శుద్ధా స్సావిత్రీపతితా అప్యుపనే
యా భవన్తీతి విజ్ఞాయతే॥

బ్రాహ్మణస్య పాలాశోదణ్డో ల్బోవా కేశాన్తో నిర్వ
ణో ఉనుద్వేజినో ఐవణో దణ్డః కార్ష్ణ్యమజినం మౌఞ్జీ
మేఖలా క్షత్రియస్య నైయగ్రోధః ఖాదిరోవా లలాటాన్తో
దణ్డో రౌరవమజినం మౌర్వీమేఖలా వైశ్యస్యౌదుమ్బరో
బాదరోవా నాసికాన్తో దణ్డో బాస్తవమజినగ్ం శాణీమేఖ
లోం భూర్భువస్సువ స్తత్సవితురితి సావిత్ర్యోం భూర్భువ
స్సువ స్తత్సవితు రాపోజ్యోతీరసఇతి ప్రాణాయామ ఓం
భూర్భువస్సువ స్స్వాహేతి వ్యాహృతి రగ్నయే సమిధ
మిత్యేకాం సమిధ మగ్నయేసమిధావితి ద్వే సమిధావగ్న
యే సమిధఇతి చతస్రస్సమిధో మన్త్రత్రయేణ న్త్రపాలా
శ సమిదాధానం బ్రాహ్మణస్యోం భూర్భువ స్తత్సవితురితి
సావిత్ర్యోంభూర్భువ స్తత్సవితు స్తేజోజ్యోతీరసఇతి ప్రాణా
యామ ఓంభూర్భువస్స్వాహేతి వ్యాహృతి రగ్నయేసమి
ధమిత్యేకా మగ్నయేసమిధావితి ద్వే సమిధౌ మన్త్రద్వయే
న తిసృణామగ్నిప్రక్షేపణం క్షత్రియస్యోంభూ స్తత్సవి
తురితి సావిత్ర్యోంభూ స్తత్సవితు రగ్నిజ్యోతీరసఇతి ప్రా
ణాయామ ఓంభూస్స్వాహేతి వ్యాహృతి రగ్నయేసమిధ

మిత్యేకస్మా అగ్నౌ ప్రక్షేపణ మేతానివైశ్వస్య భవన్తి॥

ఇతి శ్రీ వైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే ద్వితీయప్రశ్నే ద్వితీయప్రకరణమ్॥

—* ఉపనయనక్రమః *—

పూర్వపక్షే కద హస్తాశ్విన్యనూరాధా పుష్యోత్త రత్రయ పునర్వసూ పున్నామాని నక్షత్రాణి తేష్వసధ్యయ స రిక్తాన్విహాయ శుభముహూర్తే ఽగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్యాగ్నే ర్వాయవ్యాం దర్భానాస్తీర్య యజ్ఞోపవీతాజిన దణ్డ మేఖ లాహత వస్త్ర శరావాశ్మ సమిద్దర్భాపూప లాజకూర్చగో మయ పూర్ణపాత్రాణి సంభృత్య సంచిత్వేజగుమ్రతిప్రో ష్య ఘారాన్తే ఽగ్నేర్నైరృత్యా మాసీనస్య కుమారస్య మూర్ధ్ని ప్రాగగ్రైరుదగగ్రైర్ద్వాదర్భైః ప్రతిదిశంవి న్యస్య ప్రశత్రమిత్యాదిభి స్సర్వోమాణం దర్భంభిత్వా ఉపడఉపస్పృశే ద్యేనావపద్యత్ క్షురేణేతి స్వరత్రవపతి నా ధోజత్రోర్యత్ర మార్జ్యంవపనం తతశ్శిఖాభూర్వర్జం మాన ఖంవపతి దక్షిణతో మాతా బ్రహ్మచారీవా గోశకృద్యుక్తే శరావే కేశానుపయ మ్యోదుమ్బరమూలే దర్భస్తమ్బేవో పగూహ్య గచ్ఛే త్స్వయంస్నాత్వా కుమ్భోదకేన స్నాత మాచాన్తం కుమారం పుణ్యాహంవాచయిత్వా కుమారై స్సహ భుక్తవన్తం కుమారం స్వదక్షిణత ఉపవేశ్య స్వయ

ము త్తరత ఉపవిశతి తతః పరిస్తీర్యా యుదాఽఽగ్న ఆ
యుపాఽదేవేతి పంచవారుణం వ్యాహృతీ సర్వ ప్రాఙ్ధా ం
[illegible]
పాదాఙ్గుష్ఠేన దక్షిణేనస్పృశయిత్వా యఆస్కృత్తన్ని తివ
స్త్రం పరిధాపయే యందుక్తాదల్పేఘ్వలం త్రివృతాం ప్రాకి
ప్రదక్షిణం పరివీయ పరీదమిత్యుత్తరీయం దత్వా యజ్ఞోపవీ
తమితి యజ్ఞోపవీతంధారయిత్వా పుణ్యాహస్వస్తి ప్రస్తి పఞ్చ
వాచయతి తతస్సముహస్తగుడరిపాంకుము౯ర మూపనే
ష్యఇతి పదిస్యానుజ్ఞాప్యోపయేతి ప్రై రుక్తో దేవస్యత్వేతి స్వ
దక్షిణేనాస్య దక్షిణం స్వవామేనవామం బాహుయుగం బాల
భ్యస్వదక్షిణస్థితంకుమారంస్వోత్తరేపార్శ్వేఽభిముఖమానయిత్వా
ఉఽయుష్టఇతి దక్షిణపాణింగృహీత్వా ఉగ్నిష్టఇత్యుక్త్వా
విసృజేదసావపోశానేత్యాదిభి రాచారంప్రశంస త్యశ్నామి
ఆదధామి కరోమి నస్వపామి చరామ్యాహరా మ్యధీషే
తథాకరోమ్య స్వయామి జుషే నియునజ్మి సగంరభే తథా
కరోమి నియచ్ఛామ్యస్మి సమావిసర్జామీతి క్రమేణప్రతి
వచనం వాచయె న్మమహృదయమితిహృదయమభిమృశే
ద్భూర్భువస్సువస్సుప్రజా ఇతిప్రశంస్య భూర్భృతుత్వేత్యాది
భి ష్షడ్భిర్మంత్రైరసావితి బ్రాహ్మణస్యనామశర్మాన్తం వ
ర్మాన్తంక్షత్రియస్య గుప్తాన్తంవైశ్యస్య నిర్దిశన్ దక్షి
ణేకర్ణేజపతి తతోదక్షిణేనాస్య దక్షిణపాణింగృహీత్వా ఉ

గ్నిరాయుష్మానిత్యాదిభిః పఞ్చభిః కనిష్ఠాదిక్రమేణ సర్వాఙ్గులీర్విసృజ్య యదార్ అగ్న ఇతి దక్షిణే కర్ణే ప్రతిష్ఠావాయావితి వామకర్ణే జపిత్వా స్వస్తిదేవేత్యగ్నిం ప్రదక్షిణం కారయిత్వా కుమారమాత్మనో దక్షిణతో నివేశ్య రాష్ట్రభృదితి కూర్చమూర్ధ్వాగ్రం కుమారాయ దద్యాత్ సోఽపి తస్మిన్నుదగగ్ర ఉపవిశతి శన్నో దేవీరితి ప్రోక్ష్య తతో మూలహోమాన్తే హుతశేషమాజ్యం కుమారస్య దక్షిణే హస్తే దత్త్వా ఉదితి స్తేకత్త్వామీతి ప్రాశయిత్వా యోగే యోగ ఇత్యాచమనం కారయిత్వా శతమిన్న్విత్యాదిత్యం నమస్కారయిత్వా ప్రాగగ్రే త్రిః ప్రదక్షిణం కారయిత్వా దక్షిణతః స్వాభిముఖమాసీనస్య కుమారస్య హస్తమాగ్రం శకాయత్వేత్యభిమృశ్య ధీహ్యో ఇతి ప్రాఙ్ముఖో గురుర్దక్షిణే గణానామితి గణపతిమావాహ్యాభ్యర్చ్య గణానామితి కుమారం వాచయిత్వా సదస్యాననుజ్ఞాప్య పాదాదిషు వ్యాహృతీర్వదన్పచ్ఛోఽర్ధర్చశో విభక్తామవిభక్తాం చ సావిత్రీమధ్యాపయేత్తదధ్యయనాద్బ్రాహ్మణో భవతి॥

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే ద్వితీయప్రశ్నే తృతీయప్రకరణమ్॥

—* సావిత్రీవ్రతబన్ధః *—

అథ సావిత్రీవ్రతబన్ధం కరిష్య ఇతి సఙ్కల్ప్య ధాతా

దీర్ సవిత్రే కాణ్డర్షయే సదసస్పతి మాదేవో యా త్వభీవృ
తం సఖానో విజనాం విసుపర్ణో భగంధియ మిత్యాజ్యేనహు
త్వా ఽగ్నే వ్రతపత ఇత్యాదిభిః పఞ్చభి స్సమిద్భి శ్శిష్యేణ
హావయిత్వా స్వయమాజ్యేన వ్యాహృతీర్జుహుయా దగ్న
యే సమిధ మిత్యాదిభి స్సప్తపాలాశాఙ్కురా న్ప్రతిమన్త్రం
శిష్యంవాచయన్ హావయే త్సూర్యఏషతే ఇత్యాదిత్యంద
ర్శయే చ్ఛిష్యః ప్రతిస్సమిదాధానం కరిష్యఇతిసఙ్కల్ప్య
యథాహేతి దక్షిణాదిప్రదక్షిణం పరిమృజ్యా దితేఽన్వ్రతివ
రిషిచ్య భూరిత్యాదిచతస్ర ఏషాతఇత్యాదిచతస్ర ఇత్యుపస్థాన
మిధో వహుత్వా ప్రసావీరిత్యన్తైః ప్రవాహణంకృత్వా భూ
తిస్మృతి భస్మగృహీత్వా ఽఽదిత్యస్సావోంచమఇతి పూర్వవ
దూర్ధ్వాగ్రమాలిప్య పూర్వవత్ప్రోక్ష్యా గ్నింప్రార్థయే
దాదిత్యంచోపతిష్ఠే దాసమావర్తనా త్స్వయంప్రాతరేవం
జుహుయా దగ్నిష్టఆయురితిదణ్డ మిన్ద్రోమరుద్భిరితిలోహాజం
దారవంమృణ్మయంవా భైక్షపాత్రందద్యా త్తోఽపితత్ప్ర
తిగృహ్య ప్రథమంమాతృసమీపంగత్వా బ్రాహ్మణశ్చేద్భ
వత్యాది క్షత్రియశ్చేద్భవతిమధ్యం వైశ్యశ్చేద్భవత్యన్తం
భిక్షాందేహీతిబ్రూయా న్మాత్రస్రవతేన బ్రాహ్మణేభ్యోభైక్షం
తణ్డులానితరేభ్యోభిక్షిత్వా గురవేదద్యా ద్యస్యతఇతిగురు
భైక్షమాదాయ సుశ్రవఇతిప్రోక్ష్య తేనలాజాపూపా మి
శ్రితేనహవిషా మిన్ద్రావహుత్వా న్తహోమాహాతే

ఖానవ్రతేనాసాయంతిష్ఠే త్తతఃప్రభృత్యుపనీత ధర్మాణ్యా
చక్షీతో క్తాతిక్రమే సదణ్డేనహింసే ద్దుష్టకార్యేనర్హశపే దతి
క్రిమానురూప ప్రాయశ్చిత్త ముపదిశతి సర్వధాశిష్యంర
క్షే ద్యస్మాచ్ఛిష్యకృతంపాపం గురుమభ్యేతి తస్మాదవశ్య
మతిక్రమితంత్యజే దన్యథాత్యాగేపతతి తతోబ్రహ్మచారి
ధర్మాణ్యనుతిష్ఠే త్త్వహమేతమగ్నింధారయాస్మి క్షౌరల
వణవర్జనంచ॥

ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
ద్వితీయప్రశ్నే చతుర్థప్రకరణమ్॥

—* పా రా య ణ వ్ర తం *—

అథచతుర్థే శిష్యమాచాన్తం కృతపుణ్యాహం ప్రా
గ్గ్రముఖం దక్షిణేనివేశ్య స్వోత్తరతోమాతా బ్రహ్మచారీవాస
మాసీత సావిత్రవ్రతవిసర్జనం కరిష్యఇతిసఙ్కల్ప్యాఘా
రాన్తేఽగ్నింపరిస్తీర్య పరిషిచ్య పూర్వవద్ధాతాది సావిత్రీ
సూక్తం సావిత్రవ్రతవిసర్గ మచారిష మశక మరాధి వి
సర్జయామీతి పఞ్చభిస్సమిద్భి రాజ్యేనవ్యాహృతీహుత్వా
పూర్వధృతదణ్డాజినోపవీత మేఖలో త్తరీయ వస్త్రాదీన్యప్సువి
న్యస్య స్నాతాయతత్తస్మై త్రిర్నవానిధారయిత్వోద్ధిర
ఖ్యత్య ప్రాజాపత్యవ్రతబన్ధం కరిష్యఇతిసఙ్కల్ప్య ధాతా

దీః ప్రజాపతయేకాణ్డర్షయే సదసస్పతిం ప్రజాపతే రయీ
ణాం ప్రజాపతేత్వం తవేమే ప్రజాపతిం హోరాహోం. గ్నే
వాయు విన్ద్రాదిత్యవ్రతానామితి ప్రాజాపత్యప్రతిబన్ధంహ
త్వా వ్యాహృతీర్జుహో త్యేవంసౌమ్యవ్రతే సోమాయ
కాణ్డర్షయే సదసస్పతిగ్ం సోమోధేను మషాఢం త్వగ్ం
సోమ యాతేధామాని త్వమిమా యాతేధామానిదివీతి సౌ
మ్యసూక్తం సౌమ్యవ్రతబన్ధం వ్యాహృతీ రాగ్నేయవ్రతే
ఽగ్నయేకాణ్డర్షయే సదసస్పతి మగ్నే నయ ప్రపశ్యకా
యా చ్ఛ్యాగిరో ఽగ్నేత్వమస్మదగ్నేత్వంపారయాప్రకారవ
ఇత్యాగ్నేయవ్రతబన్ధం వ్యాహృతీ ర్వైశ్వదేవవ్రతే విశ్వే
భ్యోదేవేభ్యః కాణ్డర్షిభ్య స్సదసస్పతి మానోవిశ్వే శన్నో
దేవా సవితు రగ్నే యాహి దేవాఃపిత విశ్వేదేవాశ్శృ
ణుతేతి వైశ్వదేవప్రతిబన్ధంచ వ్యాహృతీ బ్రాహ్మ్యవ్ర
తే బ్రహ్మణేకాణ్డర్షయే సదసస్పతిం బ్రహ్మజజ్ఞానం పి
తావిరాజా బ్రహ్మన్దేవా స్తత్రసస్మిన్ బ్రహ్మన్దేవా
శ్చిత ప్రసఅశా ఇతి బ్రాహ్మ్యవ్రతబన్ధం వ్యాహృతీర్జుహో
త్యేవంసర్వేషువ్రతేషు పూర్వవ్రతంవిసృజ్యా న్యద్వ్రతంబ
ధ్నీయా త్ప్రాజాపత్యే ప్రథమం పంచమం ద్వితీయంచ సౌ
మ్యే షష్ఠ మాగ్నేయే సప్తమం వైశ్వదేవే తృతీయం బ్రా
హ్మ్యేచతుర్థ మేవంకాణ్డానధీయీత ఋతంచసత్యం
చ దేవకృతస్య యదన్మేఘర్ష తరత్సమందీతి ప్రాజాపత్యే

వసోః పవిత్రం పవస్వవిశ్వచర్షణ ఇతిసామ్యే జాతవేదస
ఇత్యాగ్నేయే విష్ణోర్నుకగ్ం సహస్రశీర్షేత్యవమగ్నేరుద్రో
ఽత్వావోషణమితివైశ్యదేవ ఏకాక్షరమితి బ్రాహ్మ్యవ్ర
తేచ క్రమేణ బ్రహ్మయజ్ఞో భవతితతో బ్రాహ్మ్యవ్రతం వి
సృజ్యో పవీతాదీనినవానిధారయిత్వా ఽగ్నేరుత్తరభాగే
ఋవర్గేభ్యోదేవతాభ్యః కల్పయామిస్వాహేత్యాదీన్ దక్షి
ణేభాగే సోమాయ కల్పయామి స్వాహేత్యాదీనుత్తరేహు
త్వా శుక్రియవ్రతం బధ్నామీతి షాణ్మాసికం త్రైవార్షి
కంవా శుక్రియవ్రతంబధ్నీయా దితరేవార్షికా శ్చిరస్థఇ
త్యాదినా ఽనువాకేనాహతేనవాససా శిరోవేష్టయే ద్యథై
నమహరాదిత్యో నాభితపే త్త్రీన్శూద్రావనభిభాష్యశుక్రియే
బ్రాహ్మణ మరుణా ద్యారణ్యకాన్తం చాధ్యాపయీత య
ది శుక్రియవ్రతబద్ధః సమావర్తనయో ర్వ్యవధానస్స్యాత్త
దా బ్రాహ్మ్యవ్రతంబధ్వా తిష్ఠేదనన్తరం శుక్రియవ్రతం
షాణ్మాసికం త్రైమాసిక మేకమాసికంవా బధ్నీయాత్స్నా
తకదినే ప్రాగుదయాన్ముహూర్తాయ శుక్రియవ్రతం బన్ధయిత్వా
తథైవవిసృజే దిత్యేకే।

—*ఉపాకర్మ*—

అథాషాఢ మాస్యాపూర్యమాణపక్షే శ్రవణేన
నక్షత్రే రిక్తానధ్యయనాన్విహాయ పూర్వాహ్ణ ఇమంశిష్య ము
పాకర్మణా సగ్గ్స్కరిష్య ఇతి సఙ్కల్ప్యాఘారాన్తే ఽగ్నిం

పరిస్తీర్య శిష్యంవాపయిత్వా స్నాతమాచాన్తం పుణ్యాహంవాచయిత్వా ప్రోక్షణైః ప్రోక్ష్యాగ్నింప్రదక్షిణంకారయిత్వా పూర్వవత్కూర్చందదాతి స్వదక్షిణతఅశీఃం శన్నోదేవీరితిప్రోక్ష్య వ్యచరుభ్యా మక్షతధానాభ్యాంవా పృథివ్యై స్వాహేత్యాది పఞ్చాశదాహుతీర్హుత్వా ధాతాదీని ప్రాజపత్యవ్రతసూక్తం తద్వ్రతబన్ధంచ జుహోతి ధాతాదిపఞ్చవారుణం మూలహోమం స్విష్టాకారంచహుత్వా హుతశేష మదితి స్తేకత్ష్యామీతి ప్రాశయిత్వా యోగేయోగఇత్యాచమనందదాతి తతోముకుళితాఞ్జలిం ప్రాఙ్ముఖముదఙ్ముఖంవా శిష్యంస్వసూత్రసహితం వేదమధ్యాపయీత నిత్యంయథాశక్త్యధ్యయనంకుర్యా దథతిష్యేమాసే పఞ్చాశ

—*ఉత్సర్జనం శ్రావణహోమశ్చ*—

దాహుతీః ప్రాజాపత్య వ్రత విసర్గంచ హుత్వా౽ ధ్యయనాన్విస్రజే దథశ్రావణోపాకరోత్సృష్టకే శ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యాం శిష్యంవాపయిత్వా స్నాతంపుణ్యాహంవాచయిత్వా నదీతీరంగత్వా పూర్వధృతోపవీతాదీన్విసృజ్యనవానిధారయిత్వా సవితాదంకాణ్డర్షీం ప్రజాపతిం సోమమగ్నిం విశ్వాన్దేవా న్బ్రహ్మాణం శుక్రియంకాణ్డర్షీ మృగ్వేదం యజుర్వేదం సామవేద మథర్వవేదంసాగంహితీ ర్యాజ్ఞికీ ర్వారుణీ దేవతా ఉపనిషద స్తర్పయామీతి త

ర్పయిత్వా ఽఘోరాన్తై శ్రావణహోమం కరిష్య ఇతి సఙ్కల్ప్య పూర్వవత్తాత్కాలికవ్రతబన్ధం ధాతాదిపఞ్చవారుణం మూలహోమం స్విష్టాకారం చ హుత్వా ఽన్తహోమాన్తే సావిత్ర్యా సహస్రసమిధో జుహుయాద్బహిః పరిహరణః స్నలేప ప్రోక్షణోపస్థానాది కుర్యాన్మాసే విసృశే ద్వ్యసాన్గదనేన సర్వవ్రతానాం పూర్తిర్భవతి తస్మాదవశ్యం కుర్యాత్ ॥

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహ విరచితే ద్వితీయప్రశ్నే పఞ్చమప్రకరణమ్ ॥

—* సమావర్తనమ్ *—

వేదమధీత్య స్నాస్యన్నుదగయనే పూర్వపక్షే రిక్తానధ్యయనా న్నిహాయ శుభే నక్షత్రే నదీతీరే గోష్ఠే వా ఽగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య ధాతాదిపూర్వం శుక్రియవ్రత విసర్గం హుత్వా వయస్సుపర్ణాఇతి వస్త్రవేష్టనం పరిత్యజ్య శుక్రియవ్రతం విసృజే దిమస్తోమమిత్యాయుష మితి ప్రధానం పఞ్చవారుణం మూలహోమంచ హుత్వో ద్వయంతమస ఉదుత్యమిత్యాదిత్య ముపస్థాయో దుత్తమమిత్యుత్తరీయ మధావయమితి యజ్ఞోపవీత మేఖలాజిన దణ్డానప్సు విసృజ్య క్షురమాదాయ శివోనామాసీతి పాపాశ్చ కర్షయిత్వా సాక్షతోదకై శ్శిరో జ్యాప్య గోదానమిత్యాదిభిః క్రమేణ చతుర్దిశం

వస్త్రేణావపదితి శిఖావర్జం మానఖంవపతి దక్షిణతో
మాతేత్యాది సమాన మిదమహమి త్యుపగూహయే దన్నా
ద్యాయవ్యూహధ్వమి త్యౌదుమ్బరేణ కాష్ఠేన దతో ధావ
యే చ్ఛీతోష్ణాభి రాపోహిష్ఠేతి స్నాపయిత్వా ఽఽపో హి
రణ్య పవమానైః ప్రోక్ష్య దివిశ్రయస్వే త్యహతే వాససీ
గంధాఞ్జన కుణ్డల మణిహారాఙ్గుళీయక దర్పణ చ్ఛత్రోపాన
మేఖలో పవీతాజిన వాహన మధుపర్కాణి సమ్భృత్య ప్రో
క్ష్య నమో గ్రహాయేతి గన్ధం గృహీత్వా ప్రాచీనమఞ్జలిం గృహీ
త్వాఽప్సరస్స్వితి గాత్రాణ్యనులిప్య తేజో వత్సవ ఇతి వస్త్రం
పరీధాయ సోమస్యేత్యు త్తరీయం గృహ్ణాతి * యందురుక్తాది
త్యాదిభి స్తత్తన్మన్త్రై ర్మేఖలాదీని ధారయిత్వా బాదరం
మణిం సౌవర్ణకుణ్డలేచ పర్ణేనసవస్త్రేణ వాఽఽచ్ఛా
ద్య దర్భేణబద్ధ్వా వామేనాగ్నే రుపరిధారయ న్నాయుష్య
మిత్యాదిపఞ్చభి ర్మన్త్రై ర్హుత్వా సమ్రాజమిత్యుదపా
త్రే త్రిః ప్రదక్షిణం ప్రక్షాల్య తుర్భిష్వా ర్తనై రియమోష
ధీతి దక్షిణో త్తరకర్ణయోః క్రమేణ ప్రవృత్తావాబధ్య శుభి
కఇతి కణ్ఠేమణింబద్ధ్వా దం బ్రహ్మపునీమహ ఇత్యూర్మికా
మఙ్గుళ్యామసజ త్యేవమేవ బాదరం మణిం మన్త్రవర్జమి
త్యాపస్తమ్బః। యదాఽఞ్జనం యన్మేమన ఇత్యక్ష్ణోరఞ్జనేనా
క్త్వా దక్షిణంపూర్వ మాఙ్క్త ఇతి విజ్ఞాయతే। ఇమాన్సుమ

* ఆదిశబ్దేనఉపవీతాజినేచగృహ్యేతే ప్రవృత్తే=కుణ్డలే

నసఇతి శిరశ్శిక్ణేవాస్రజమాదాయ దేవస్యత్వేత్యాదర్శం
గృహీత్వా౽వేక్ష్య వైణవంయష్టి మేతనైవమన్త్రేణ గృ
హీత్వేన్ద్రస్య వజ్రోసివేగవేజమితి త్రిరున్మృష్టిః ఉపానహావి
త్యుపానహావారుహ్య ప్రజాపతేశ్శరణమితి ఛత్రమాదా
య భువఃపునాత్విత్యాత్మానమాచ్ఛాదయతి యోమేదణ్డ
ఇతి వష్టైదణ్డంపునర్గృహ్ణీయాద్రథోలబ్ధశ్చేత్ప్రతిష్ఠేస్థఇత్యభి
మృశ్యరథంతరమసీత్యారోహే దశ్వశ్చేదశ్వోసీతిగజమిన్ద్ర
స్యత్వావజ్రేణేత్యారుహ్యప్రాచీముదీచీంవా దిశంగత్వా౽వ

—* మధుపర్కప్రయోగః *—

తరే త్తతో౽భ్యాగతంవరం కన్యాప్రదస్స్రగ్ స్రవన్త్రివ్యేత్యావే
శ్యయశోసీతిగృహే విష్టరం కూర్చం పాద్యమర్ఘ్యమా
చమనం మధుపర్కం గాంతృణముష్టించసంభృత్యతత్రోప
వేశ్యేమం వరంమధుపర్కేణ పూజయిష్య ఇతిసఙ్కల్ప్య
ఇదమాసనమితి విష్టరందత్వారాష్ట్రభృదితికూర్చందదాతి
యథాపురస్తాదాపఃపాదావితి పాదౌప్రక్షాళయేత్సోపిద
క్షిణంపాదంపూర్వం బ్రాహ్మణాయప్రయచ్ఛేత్సవ్యగ్ం
శూద్రాయ ప్రక్షాళయితారం విరాజఇత్యభిమృశ్య తేనై
వాత్మానంప్రత్యభిమృశే దిదమర్ఘ్యమిదమాచమన మి
త్యుక్తేమయిదేజఇతి మన్త్రావృత్త్యా౽దదీత దధిమధుఘృ
తంక్షీరమితిసగ్‌సృజ్య కాగ్ంసేన మధుపర్కందద్యాద్దేవ

స్య త్వేతిప్రతిగృహ్యాయన్మధున ఇత్యనామికామధ్యమాఙ్గుష్ఠై
స్త్రిః ప్రాశ్నీయాద్యోగేయోగ ఇత్యాచమ్య పునరాచమే ద
మృతాపిధానమసీతి గామాబధ్య గాందదామీతి సఙ్కల్ప్య
గాం ధేనురితి తస్యై తృణముష్టింప్రదాయ తాం గౌరస్యపహ
తేతి స్పృశన్నస్మిన్మన్త్రేముష్యఇతిస్థానే స్వదాతృనామశ
ర్మాన్తం షష్ఠీవిభక్త్యానిర్దిశ్య తత్సభూతమిత్యుత్సృజే దే
తదన్తోమధుపర్కః ఆచార్యాయ ఋత్విజే శ్వశురాయ రాజ్ఞే
సంవత్సరాదూర్ధ్వమేతత్కార్యం గాం వినే త్యథస్నాత
కవ్రతాఙ్గ బ్రాహ్మణాన్ ద్యౌస్త్వాదదాత్వితిభోజయిత్వా
ఇన్ద్రాగ్నీ మేవచన ఇత్యేతాన్ ప్రణమ్య పుణ్యాహంవాచయి
త్వా స్నాతకవ్రతాఙ్గ హోమంకరిష్యఇతిసఙ్కల్ప్య అగ్నిం
పరిషిచ్య ఆజ్యేనవ్యాహృతీర్హుత్వా పునఃపరిషిచ్యాగ్ని
మాదిత్యంచోపతిష్ఠేత నిత్యమాపాణిగ్రహణా దేవంకుర్యా

ప్రాణాగ్నిహోత్రవిధిః

దథప్రాణాగ్నిహోత్రం పరమాత్మాయజమానః శ్రద్ధాపత్నీ
హృదయమన్తర్వేది లోమానిబర్హిః ప్రాణాదయఃప
ఞ్చాగ్నయో జిహ్వాదీనిపాత్రాణి విషయాహవీగ్ంషి తస్యై
వమేకాధ్వర్యుః ప్రాణాగ్నిహోత్ర ఆత్మయజ్ఞోభవతి ప్రా
ణాగ్నిహోత్రంకరిష్య ఇతిసఙ్కల్ప్య అమృతోపస్తరణమసీ
త్యన్నంప్రోక్ష్య మహస్మిత్యభిమృశ్యో జనస్కరమిత్యపఃపి

త్వా అంగుష్ఠమధ్యమానామికై రన్నంగృత్వా ప్రాణాయ స్వాహేత్యాదిభిః పంచాహుతీర్హుత్వా జఠస్కరమిత్యపః పీత్వా శ్లేష్మాదాచమ్యాపో గృహీత్వా ఉ ఉదిత్యాభిముఖః ఓం ప్రాణానాప్యాయస్వేతి నాభిదేశమభిమృశ్య దక్షిణకరాంగుష్ఠేన తత్పాదాంగుష్ఠే అణోరణీయానితి సంసిఞ్చేదేవం సాయం ప్రాతస్కుర్యాద్యజ్ఞో భవతి తేనానృణో భవతి (శ్రు) జాయమానో వై బ్రాహ్మణ స్త్రిభిరృణవా జాయతే బ్రహ్మచర్యేణ ఋషిభ్యో యజ్ఞేన దేవేభ్యః ప్రజయా పితృభ్య ఏష వా అనృణో యః పుత్రీ యజ్వా బ్రహ్మచారివాసీతి,, విజ్ఞాయతే॥

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రతర్పణే నృసింహవిరచితే ద్వితీయప్రశ్నే షష్ఠప్రకరణమ్॥

తృతీయప్రశ్నప్రారంభః

అష్టవిధవివాహాః

అథాతః పాణిగ్రహణ మష్టధా వివాహా భవన్తి బ్రాహ్మో దైవః ప్రాజాపత్య ఆర్ష ఆసురో గాన్ధర్వో రాక్షసః పైశాచ ఇతి బన్ధుశీలలక్షణసంపన్నం వరమాహూయా యత్కన్యాం సదృశాం దదాతి స బ్రాహ్మ ఇత్యుచ్యతే య

దాత్మ్రియయజ్ఞస్య ఋత్విజే దక్షిణార్థం కన్యాం దదాతి స దైవః ధర్మార్థకామేషు త్వయైషా నాతిచరితవ్యేత్యుక్త్వా కన్యాం దద్యాత్స ప్రాజాపత్యో యజ్ఞేకం గోమిథునం ద్వే వా వరాదాదాయ కన్యాం ప్రతిపాదయతి తమార్షం ప్రతిచక్షతే యత్కన్యాయై భూషణం జ్ఞాతిభ్యశ్చ ధనం దత్వా కన్యాం ప్రతిగృహ్ణాతి తమాసురమామనన్తి యదన్యోన్యం కామేనోపయచ్ఛతి స గాన్ధర్వో భవతి యద్బన్ధూన్ జిత్వా ప్రసహ్య కన్యాం హరతే స రాక్షసః సుప్తాం ప్రమత్తాం వా రహసి యదుపగచ్ఛతి స పైశాచో భవతి త్యేతేషామాద్యాశ్చత్వారో బ్రాహ్మణస్య తోయపూర్వకాః ప్రదిష్టా ఆసురగాన్ధర్వావపీత్యేకే క్షత్రియస్య రాక్షసమపి యస్మాత్త్రీన్ స్త్రీపూర్వా పరానాత్మానం చ షట్ ప్రాజాపత్యాజ్జాత స్సప్త సప్త ... పుత్రో దశదశ బ్రాహ్మీసుతస్స పావనోఽతివిజ్ఞాయతే॥

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే తృతీయప్రశ్నే ప్రథమప్రకరణమ్॥

—* వి వా హ్య క న్యా ని ర్ణ యః *—

బ్రాహ్మాదివివాహేషు కూటస్థమారభ్య పితృతస్సప్తపురుషాతీతాం మాతృతశ్చ పఞ్చపురుషాతీతాం పఞ్చ పితృత స్త్రీన్మాతృతో వా ఽతీతాం వరయేదాఙ్గిరసభృగువర్జం సమానార్షగోత్రజాం చ యవీయసీం వరయేత్।

—* కన్యాదోషాః *—

పిఙ్గళాక్షీం హీనగాత్రలోమ్నీం కుబ్జాంభీషణాం సఙ్గతభ్రువం రక్తశీర్షాం కర్కశాం ముణ్డాం ఘోరస్వరాం అన్యదత్తాం వర్షాధికాం నక్షత్రనామ్నీం నదీనామ్నీం వృక్షనామ్నీంచ వర్జయేత్॥

—* కన్యాపరీక్షా *—

యద్యస్యాస్సమృద్ధిపరీక్షా క్రియేత పఞ్చమృత్పిణ్డాన్కృత్వా తేషు నానాబీజానిసంసృష్టాని సౌమికాదివేద్యాఃపాంసూం త్వస్యాదిక్షేత్రాదాహృతలోష్ఠం శకృచ్ఛ్మశాన లోష్టం చనిక్షిపతి(శు) ఛన్నానిరుతమగ్రే ప్రథమంరుతేసర్వం ప్రతిష్ఠితం యదియంకుమార్యభిజితా తదియమిహ ప్రతిపద్యతాం యత్సత్యంతద్దృశ్యతాం॥ఇత్యభిమన్త్ర్య కాంస్యపాత్రేనిధాయ కన్యాసమీపేనిక్షిప్య బ్రూయాదేతేషామేకముపస్పృశేతి పూర్వేషాముపస్పర్శనే క్రమాత్ప్రజా యజ్ఞనస్య పశుసమృద్ధిరుక్తా అన్యత్రమృతింవిద్యాద్దేవంపరీక్ష్యోపయచ్ఛేత యస్యాంమనశ్చక్షుషోర్నిబన్ధస్తస్యామృద్ధిర్నేతరదాద్రియేతేత్యేకే పితా జ్యేష్ఠపంవరంపరీక్ష్యోన్మత్తపతిత షణ్డాన్స్వగోత్రజ చక్షుశ్శ్రోత్రవిహీనాన్ వర్జయిత్వా బన్ధుశీలలక్షణసమ్పన్నాయ శ్రుతవృత్తవతే క

న్యాందద్యా త్తతశ్శుభేముహూర్తే యుగ్మాంత్సమవేతా స్త్రాత్రితతోవరాన్ వరప్రప్రీహిణుయాత్ తత్తేకన్యాదాతారం గత్వాగోత్రమిం ఋక్ష్మశీం కన్యాం కాశ్యపాయ యజ్ఞదత్తశర్మణే ధర్మప్రజానంపత్త్యర్థం వృణీమహే ఇతిబ్రూయుస్సోఽప్యేవందాస్యామీతివదేత్ తృతాధానమితి వరమావేదయేయు ర్యదికన్యాంగరయిత్వా వరోదేశాన్తరంగచ్ఛేత్ మ్రియేతవా ఽన్యస్మైదద్యా ద్యదిదత్తేశుల్కేగచ్ఛేద్దేవరాయదదా త్యన్యస్మైదదాతీత్యేకే తతో మాఘఫాల్గున వైశాఖజ్యేష్ఠేషు వివాహంనిశ్చిత్య తస్మిన్దినే కన్యాగృహే కులస్యశుద్ధ్యర్థం బన్ధుభిస్సహాభుక్షీత యదికన్యాస్వయంవా జ్యేష్ఠస్యజ్యేష్ఠే మాసి వర్జయేత్॥

—* వి వా హ క్ర మః *—

తతోవరః స్వవర్ణైర్వా స్త్రీభిరుపదిష్టై ర్మఙ్గళైః పిత్రాదిభిశ్చయుక్తో హస్త్యాదికంపూర్వవదారుహ్య స్వస్తిసూక్తంశకునసూక్తంచజపన్ కన్యాగృహంయాయా దభ్యాగతంవరం కన్యాపిత్రిదత్యాది గోవిసర్జనా న్తం సమావర్తనోక్తవత్సమానం తతస్త్రాహ్మణో వరో గార్హస్థ్యధర్మాధికారసిద్ధ్యర్థం పాణిగ్రహణంకరిష్యఇతిసఙ్కల్ప్య సుముహూర్తే ప్రసుగన్ధస్సేతి ప్రత్యఙ్ముఖం సాలఙ్కృతాంకన్యాం [illegible] దభ్రాతృఘ్నీమితి సాతమీక్షేత తతోఽగ్నిముఖా

థేనం గురుపార్థేయే దాఘారాన్తమగ్నిముఖం పాత్రా
సాదనకాలే కూర్చాశ్మలాజ స్తోమాంశ్చ తాన్యపి సాదయే
త్తతోఽగ్నేరుత్తరాపరే కన్యాప్రద శ్శాలిధాన్యోపరిస్థితాం
కన్యా ముభయగోత్రనామోచ్చారణపూర్వకం స్వదక్షిణేన
హస్తేన తుభ్యం ప్రజాసహత్వం కర్మభ్యః ప్రతిపాదయామీ
తి ప్రాజాపత్యే బ్రాహ్మవివాహేఽబ్రహ్మత్వ్యర్థం దై
వాదిషు యథాలింగం త్ర్యైదదామీతి దద్యా ద్వరః ప్రజాప
తిస్త్రియాంయుతిప్రతిగృహ్య స్వదక్షిణే నివేశ్య పూర్వధృతమే
ఖలాగీవివిస్సృజ్య తయాసహస్నాంకుర్యా ద్వస్త్రగన్ధాభర
ణాదికం గృహీత్వాబన్ధుభిస్సహకన్యా గృహంగత్వా తేజ
ఆయురితి వస్త్రోర్ధ్వదామాదినా కన్యాంఽలంకృత్య ప్రజాపతి
స్స్వస్తి మంగళసూత్రా ద్యాభరణాని దత్వా ప్రతిగృహ్ణీ
యాదిత్యేకేవదంతి తతగృహ్యాహంవాచయిత్వా సుమంగలీ
రియమితి పాణింగృహీత్వా ఽగ్నిశాలాంబభ్యానీయా గ్నేః
పశ్చిమేకటమాస్తీర్య దక్షిణావధూ ముత్తరేవరశ్చోపవిశతః
తతోరాష్ట్రభృదితి తస్యైకూర్చండద్యా త్తాప్యపతస్మిన్నుదగ
గ్రఉపవిశత్యగ్నింపరిషిచ్యా న్వారబ్ధపత్న్యా ఽగ్నిరైత్వి
మామగ్ని మార్గే లైగృహే ద్యాస్తైపృష్ఠ ముపజస్తాం దేవ
కృతమితి షడ్భిః పఞ్చవారుణైశ్చ జుహుయా దపరేణాగ్నిం
దర్భేష్వాసాదితమశ్మానం వధ్వాదక్షిణ పాదాఙ్గుష్ఠే నా
లిష్టమమితిస్పర్శయిత్వా ప్రత్యఙ్ముఖత్యస్యా దక్షిణము

త్వానంపాణిం దక్షిణేనా వాఙ్ముఖే నగృహ్ణీయాద్యదికామ
యేత స్త్రీరేవజనయేయ మిత్యఙ్గుళీరేవ యదిపుంసోఽఙ్గు
ష్ఠం యద్యుభయముభయం గృహ్ణీయాత్సరస్వతీతివిసృజ్య ప
ఘోరచక్షురిత్యాసీతా స్యాఅష్ఠాలావుప స్తీర్య ద్విలాజాంభ
ఘూరచ్ఛే దభిపూరణగ్ంసౌదర్య మిమాంలాజానితి ఏరో
భిఘార్య యంనాకీత్యవిచ్ఛిన్నే వధ్వఞ్జలినా పుల్యదాశన
జ్జుహో త్యగ్నేః పత్యకే ఉదాయుషేత్యుత్తరే ప్రత్యఙ్ముఖ
ఇతిపథూమముఖం సమీక్ష్య సరస్వతీతిపూర్వవత్పాణిం గృహీ
త్వా ఉఘోరచతురితివిసృజ్య మాగంలాజానితిలాజానా
పూర్వే యంనాగీతివహంత్వో దాయుషేత్యగ్నిం ప్రదక్షిణా
కుర్యాదిత్యేకే విశ్వాఉతత్వయా ప్రదక్షిణమగ్నింకృత్వా
ఉతిగాహే వహీత్యాసీత ఏవమపరత్రణాసేతరం త్రిస్త
తోమూలహోమం హుత్వా ఉగ్నేప్రాయశ్చిత్త ఇత్యాదిభిః
పఞ్చభి ర్వ్యాహృతీభిశ్చ ప్రాసావీత్యన్తైగపరిషిచ్య ప్రేనే
శహోమార్థం సఙ్కల్ప్య పునర్గపరిషిచ్య స్విష్టకృన్నిద్రా
హుతి విచ్ఛిన్నధ్ధ సప్తసమ ద్వ్యాహృతీర్జుహో త్యపరే
ణాగ్ని ముదగగ్రాంత్సప్తదర్భానా స్తీర్య్యైకమిష ఇత్యాదిభి
స్సప్తపదాని ప్రాగగ్రం దక్షిణేన పదావధ్యాసవాతిక్రమ్య
సఖాఇతిప్రాగాదినివృత్త్య మమహృదయమితి వధ్వాహృద
యమభిమృశ త్యథాధ్వర్యు రాపోహిరణ్యావమానైగపో
క్ష్య పుణ్యాహంవాచయ త్యరున్ధతీత్యాదిభిర్వధ్వా మన్వాది

భిర్విరస్య శిరస్యక్షతారోపణం కుర్యు రేతదన్తం పాణిగ్రహణం ధ్రువదర్శనాన్తమిత్యేకే తతః ప్రభృతి గార్హస్థ్యానుష్ఠానం కుర్యాత్॥

ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే తృతీయప్రశ్నే ద్వితీయప్రకరణం॥

వధూగృహాత్స్వగృహాగమనం

అథవరో వధూమగ్నిం సమాదాయ గృహం ప్రవిశేద్దూరస్థశ్చేచ్ఛతప్రోరాత్రిస్తిష్ఠే దనన్తరం సంప్రవాహారయన్త్వితి వధూం యానమారోప్య సమంవధ్యోత్యగ్నిముద్ధృత్య గృహం గచ్ఛేత్ యది మార్గే నదీం వ్యతిక్రమేత్ అయం నో మహ్యాః పారగ్గ్ం స్వస్తి నేషద్వనస్పతిః సీరా నస్సుతరా భవ దీర్ఘాయుత్వాయ వర్చసే" ఇతి నావమభిమన్త్రయేన్న చతరన్తీ నావికా న్వధూగపశ్యేత్ " యా ఓషధయో యా నద్యో యాని ధన్వాని యే వనా తే త్వా వధు ప్రజావతీం పరిత్వ ముఞ్చన్త్వగ్ంహసః" ఇతి తీర్త్వా దదృపే చైత్యవృక్షాణాం వ్యతిక్రమే " యే గన్ధర్వా అప్సరసశ్చ దేవీరేషు వృక్షేషు వా

నస్ప్రత్యేషాం నతే శివా స్తేల స్స్యేవ ద్వాభవ స్తుమాహింగ్ంసిషు ర్వాహాతుమూహ్యమానా,, మితిజపతి '' జీవాగ్ంరుద న్తి వి మయ న్తె అఘ్యరె దీర్ఘాఃమనుప్రసితిం దీధియుర్న రః! వా మంస్తి తృభ్యో యఇదగ్ంస మేరి రే మయ్యగ్గపతిభ్యో జనయగ్గ పరిషష్వజే ,, ఇతివధూరోదనేజపతి గృహాసమీపంగత్వా వ ధూంసంపేక్ష్యతి '' దక్షిణంపాదమగ్రే హరదేహళీం మా ధిష్ఠా,, ఇత్యుత్తరపూర్వదేశే ఉంగారస్యోల్లేఖనాది కృత్వా ఉగ్నింపప్రతిష్ఠాపయ త్యగ్నేరపరస్యాం లోహితం చర్మాన డుహం కృష్ణాజినంవా ప్రాగ్గ్రీవ ముపరిలోమా స్తీర్య తత్ర ప్రాజ్ముఖంపధూముపవేశ్యా నక్తరమిహగావఇప్రజాయ ధ్వమితి న్వయంనిషీదే దుత్తరతోవాచంయచ్ఛ త్యానక్ష త్రోదయా దుదితేషునక్షత్రేషు ప్రాచీముదీచీంవా దిశము పనిష్క్రమ్య కేవీష్యరుర్వీతిత్యుపసాయ మాహాస్మహీతిచ ధ్రువం స్తర్యాయుజిత్ర న్త్ర కామరున్ధతీంచ ధ్రువ క్షితిరితిధ్రువం చోపస్థాయ నోన్యోఽన్యంసంభాష్య వాచంవి సృజ్య త్రిరాత్రమధశ్శయ్యాం బ్రహ్మచర్యం క్షారలవణ వ ర్జనంచకురుతామ్॥

—*ఆ గ్నే య స్థా లీ పా కః*—

అథాగ్నేయస్థాలీపాక స్సజ్కల్పం

కృత్వా ప్రజాస్థాలీమితిచరుస్థాలీమభిమన్త్ర్యా గ్నయేజు
ష్టంనిర్వపామీతి తస్యాంతణ్డులాన్నిర్వాప్య ప్రక్షాళ్య వాచ
స్పతయఇతి పఠ్యాచరుగ్ శ్రపయిత్వా ఽభిఘార్యోత్తరతఉ
ద్వాస్య పరిస్తీర్య పరిషిచ్యాగ్నిముపసమాధా యాజ్యేనజు
హోరామపస్తీర్య చరుండ్విరవదాయా భిఘార్య స్వాన్యవా
హామితిహుత్వా పునఃపరిస్తీర్య ద్విరవదాయాభిఘార్య స్వి
ష్టకృతేగ్నఇతిహుత్వా చరుశేషేణ బ్రాహ్మణంభోజయిత్ త
స్మాఋషభందదాతిఏవమతఊర్ధ్వందక్షిణానజనా పర్వణిప
ర్వణిస్థాలీపాకేనయజేత సోఽస్యాగ్నేయస్థాలీపాక ఇతి వ్యాఖ్యా
తః*పూర్ణపాత్రస్తు దక్షిణేత్యేకే ప్రత్యహంసాయంప్రా
తర్యవైర్వ్రీహిభిర్వా అగ్నయేస్వాహా ప్రజాపతయే
స్వాహేతి సూర్యాయస్వాహా ప్రజాపతయే స్వాహేతి
హస్తేనజుహుయాత్ " అగ్నయేచప్రజాపతయేచ సా
యంజుహోతి సూర్యాయప్రజాపతయేచ ప్రాతర్జు
హోతీతి విజ్ఞాయతే" తూష్ణీముత్తరాం జుహోతీత్యేకేత
మేవానువదన్తి యత్తూష్ణీంతత్ప్రాజాపత్యమితి త్వేకేజు
హుయాత్తైజసస్కామస్య పయసాపశుకామస్య దధ్నేన్ద్రి
యకామస్య యవాగ్వాగ్రామకామస్యేతిచవిజ్ఞాయతే" లౌ
కికాగ్నిసంసర్గేనుగతే శునకశూద్రరజస్వలాసంసర్గేణచ

---

*అష్టముష్టిభవేత్కించి త్కించిచ్చత్వారిపుష్కలం
పుష్కలానిచచత్వారి పూర్ణపాత్రమిహోచ్యతే॥*

పునరాదధీత పత్నీకృచ్ఛ్రంచరతి యదిస్థాలీపాకాన్త్వాగను
గచ్ఛేత్తదాపునర్వివాహంకుర్యాదిత్యాది ప్రాతర్జుహుయా
త్తదాసాయంకాలే అగ్నయేస్వాహా పథికృతేస్వాహే
తిహుత్వా ప్రాతర్హోమంకృత్వా సాయంహోమం కు
ర్యాద్యదిసాయంనజుహుయాత్ప్రాతఃకాలే అగ్నయే
స్వాహా వైశ్వానరాయస్వాహేతిహుత్వా సర్వంకార్యమ
త్యుర్యాత్ ॥

— * వైశ్వదేవప్రశ్నః * —

అథ వైశ్వదేవం పాకసేవచనేవా చరు శ్రపయిత్వా
ఘార్య యథాహోతవ్యం ప్రతిక్షిణం ప్రోక్ష్య పరిషి
చ్య అగ్నయే స్వాహా సోమాయస్వాహేతి తదగ్నౌ పరద
త్త్రిభాగ మోపహత్వా పాద్యేవ్యాహృతీ ర్వాశ్వైర్దేవే
భ్యో ధన్వన్తరయే కుహ్వై అనుమత్యై ప్రజాపతయే ద్యా
వాపృథివీభ్యాంచ స్వాహాన్తైర్హుత్వా వ్యాహృతీర్జు
హుయా దిమామెఅగ్న ఇతి చరుగంసేధ్మంజుహుయా నేత
మేవ దేవయజ్ఞమితివద న్తి యదగ్నౌజుహోత్యపి సమిధం త
ద్దేవయజ్ఞ స్సన్తిష్ఠతేఇత్యుక్తం అగ్నిహోత్రాయ వైశ్వదేవ
యజ్ఞాయ బ్రహ్మయజ్ఞాయ దేవయజ్ఞాయ భూతయజ్ఞాయ
మనుష్యయజ్ఞాయ స్వాహేతిహుత్వా పితృయజ్ఞాయ స్వ
ధానమః పఞ్చమహాయజ్ఞాయ స్వాహేతిచహుత్వావ్యా
హృతీస్స్విష్టకృతం వ్యాహృతీశ్చహుత్వా తతోయథాదిశం

గృహేబలింహరేద్బ్రహ్మణేనమ ఇతిమధ్యేనిక్షిప్య బ్రహ్మ
పురుషాదీన్ద్రపురుషాన్తం ప్రాగన్తం దక్షిణేయమయమ
పురుషయో రుదగన్తం పశ్చిమే వరుణ వరుణపురుషయోర్గ
ప్రాగన్త ముత్తరే సోమ సోమపురుషయో రుదగన్తం బ
లింక్షిప్త్వాఽఽగ్నేయాదిషు తత్తన్నామ్నా చతురోబలీన్
దత్వా దక్షిణేపిత్రాదిభ్య శ్చతుర్భ్యో దక్షిణాన్తంబలిం
దద్యాత్ పశ్చిమే పితృపత్న్యాదిభ్య స్తథైవనిక్షిప్యాకా
శే యావన్తోన్నార్థిన ఇతి విశ్వేభ్యోదేవేభ్యో దివాచరేభ్య
ఇతిదివారాత్రౌనక్తంచరేభ్యఇతిశయ్యాశిరస్థానే శ్రియాఇతి
పాదప్రదేశే భద్రకాళ్యాఇతి మరుద్భ్యోనమఇతి ద్వారపట్టి
కయో ర్యదిప్రత్యఙ్ముఖద్వారస్స్యాత్తాముత్తరాన్తం యదిదక్షి
ణోత్తరా ప్రాగన్త మగ్నయేనమఇ త్యశ్మనః పార్శ్వ
యో రద్భ్యఇత్యుదధానాన్యాం దృషదేనమఇతి దృషద్దృష
త్పాత్రయో ర్వనస్పతిభ్యో నమ ఇత్యులూఖలముసలయో
రోషధీభ్యఇతి శూర్పే బలిందత్వా శునాంచేతి గృహపృ
ష్ఠభాగే బలిశేషంనిరూప్యాచమ్య తతోఽన్తర్గపరిషేకం
కృత్వా భస్మలేపన ప్రోక్షణా గ్న్యాదిత్యోపస్థానంకుర్యా
న్నిత్యంసాయంప్రాత రేవంబలింహరే త్తత్కాలప్రా
ప్త మతిథింతర్పయే దేషఏవమనుష్యయజ్ఞో యస్మనుష్యే
భ్యోఽన్నందదాతితస్మన్మనుష్యయజ్ఞస్సంతిష్ఠత ఇతి విజ్ఞాయతే

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
తృతీయప్రశ్నే తృతీయప్రకరణమ్॥

ఏవం త్రిరాత్ర మౌపాసనవైశ్వదేవౌ కృత్వా బన్ధుభిః
స్సహభుక్త్వా పూర్వాస్తృతే చర్మణి రాత్రౌ పృథక్శయాతాం
తయోర్మధ్యే ఔదుమ్బర ఆశ్వత్థః ప్లాక్షో వా దణ్డో వాస
సా సూత్రేణ వా వేష్టిత స్తిష్ఠతి స ఉభయోర్గ క్రీడావారణో
భవతి॥ —* నిషేకః *—

అథ చతుర్థ్యామపరరాత్రౌ ఉత్థాయ పత్నీమలం
కృత్యాగారాన్తే అగ్నేః పశ్చిమత ఇత్యాద్యాదిత్యాన్త
మగ్న్యన్త మాదిత్యాన్తం వ్యాహృతీశ్చ హుత్వా భూర్భః
గమితి చతుర్భి ర్వధూశిర స్యాజ్యమానీయా స్త్రహోమం
హుత్వా అగ్నింప్రదక్షిణంకృత్వా ప్రణమ్య ప్రాచ్యాముదీ
చ్యాంవా వధూముపవేశ్యా భిప్రేతి యోనిమభిమృశ్య స
న్నామ్న ఇతి సమీపం గత్వా మామనువ్రతేత్యాలిఙ్గ్య మధు
హేమ్నా ద్విధమితి మైధునం కుర్వీత సుప్రజాస్త్వాయేత్యుపగమ
నం సన్నామ్న ఇత్యాలింగనమిమం మనువ్రతేతి వధూముఖే
క్షణమిత్యేకే॥ —* ఋతుసఙ్గమనమ్ *—

అథ యదా రజస్వలా పశ్యతి తదా త్రిరాత్రం నైతాము
పగచ్ఛేన్నైనాం తయా నహాసీత నశయీత త్రిరాత్రం స్నానా
భ్యఞ్జన శిరస్స్నానాఞ్జన దన్తధావన నఖనికృన్తన త
న్తుకరణ రజ్జుక్రియాదీని వర్జయేత్ప్రణేః స ఖర్వేణ వా నా
న్నమద్యా ద్దఖర్వేణాన్న మఞ్జలినా వా ఉద్యాద్యాం మలవ
ద్వాససమితి బ్రాహ్మణం చతుర్థేఽహని దన్తధావ

ఉత్తరాంతం ప్రాగగ్రం దర్భేణా స్తీర్య తేషు కేశవాదిదా
మోదరాన్తా నుదగన్తమావాహ్య పోహిరణ్యపవమానై
స్స్నపయిత్వా ప్రణవాదిభిర్నమోన్తై స్తత్తన్నామభిరభ్య
ర్చ్య అతోదేవా ఇదంవిష్ణు స్త్రీణిపదా విష్ణోఃకర్మాణి తద్వి
ష్ణోఃపరమం తద్విప్రాసో విష్ణోర్నుకం తదస్యప్రియం ప్రతి
ద్విష్ణుః పరోమాత్రయా విచక్రమే త్రిర్దేవఃపృథివీమితి
ద్వాదశాజ్యాహుతీర్హుత్వా ఘృతమిశ్రితంపాయసం కే
శవాదిభ్యోనివేద్య ద్వాదశనామభి రతోదేవాద్యైశ్చ పా
యసంహుత్వా ఋగ్యజుస్సామాథర్వభిర్మన్త్రై ర్వైష్ణ
వై ర్విష్ణు సూక్తేన సంప్రార్థ్య నమోన్తై ర్నామ
భిఃప్రణమ్య పుణ్యాహ మన్త్రహోమంహుత్వా శేషంపాయ
సం పత్నీంప్రాశయే ద్గర్భాధానాది విష్ణుబల్యన్త మౌపా
సనాగ్నౌ కర్తవ్యం లౌకికాగ్నావిత్యేకే॥

ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
తృతీయప్రశ్నే చతుర్థప్రకరణమ్॥

—*జాతకర్మ*—

అథ జాతకర్మవ్యాఖ్యాస్యామః సూతికాగృహం
యథాశాస్త్రంకృత్వా గోవాసితం తిలసిద్ధార్థైర్ధూప
యిత్వా ప్రసవకాలే గర్భిణీంప్రవేశయే చ్చతస్రస్తిస్రో
వాస్త్రియస్తత్రస్థిత్వా హృదయేశ్లథే కఞ్చుకంముక్త్వా స
శూలేనాభ్యర్థగ్రప్రదేశే ప్రసూయత ఇతివిద్యాద్యది నిరుద్ధగ

ఛాగస్యా త్సువచర్గలాంయోనౌనిష్పీడ్య తత్రైవనిదధ్యా
త్సర్పకఞ్చుకేన వాధూపయే త్సుఖసూతింలభతే గుఞ్జామూ
లమాహృత్య రక్షణార్థం హ స్తపాదయోర్బధ్నీయాద్య
దాజాయమానస్య శిశోర్నా సాగ్రం దృశ్యతే తదాశుభాశు
భంసమీక్షే న్మాతుశ్శిరోదేశే దక్షిణతఉదకుమ్భంనిక్షిపేత్పా
దయోర్వాద్యవిశేష మపాంసుష్పవమానవధీమిత్యేకే యద్యైవ
సోమగ్గ్ంసవత ఇత్యుదరమభిమృశే జ్జపేదిత్యేకే జాతేకుమా
రే అశ్మపరశు హిరణ్యా తిలాక్షత ఫలీకరణ సిద్ధార్థ మ
ధ్వాజ్య పయాంసి సమ్భృత్య ద్వారస్యావామ భాగ ఉశ్మా
నంప్రతిష్ఠాప్య తస్మిన్ పరశుం తస్మిన్ హిరణ్యం నిక్షిప్యా
శ్మాభవేతి హిరణ్యమధర మశ్మానమూర్ధ్వంచకరోతి త
స్మిన్ అంగాదంగాదితి యయాకయావా స్త్రియా కుమారం
ధారయే న్మాతావాఽఽజ్యైన మద్భిరభ్యుక్ష్య తిలసేవపద్య
స్వేతి సాక్షతాం స్తిలాఞ్ఛరసినిక్షిప్య నిత్యమన్యే సేపా
సనంకారయే దరణ్యాంవాఽఽరోపయే దథాన్యారణిమా
దాయ మథిత్వా ద్వారస్యదక్షిణతః పోక్షుణోస్త్రఖనా న్తే
ఽగ్నింప్రతిష్ఠాప్య దర్భైః పరి స్తీర్య పరిషిచ్య శక్త్రరథో య
శ్నే ఆలిఖ న్నర్యమ్ణ ఆన్ద్రీముఖగ్గ కేశినీ రేతార్గఘుఃత
పూర్వపేషాం మిశ్రవాససో న క్తంచారిణో నిశేధచారిణీ తా
సాంత్వ మయం తేయోని ర్మమనామేతి వ్యాహృత్యాన్తం
జుహుయా దపివా ఉశ్మాంతకే కపాలం నిక్షిప్యైతస్మిన్నప్సు

షభశకృత్పిణ్డంనిధాయో త్తప్తమాహృత్య ధూపందత్వా
పూర్వవత్ప్రతిష్ఠాప్య జుహుయాత్ ప్రోక్షితయాగారాద్వా
ఽఽహరేద్యేనాగ్నినాజాతకర్మభవతి తేనాస్యసర్వసం
స్కారాభవన్తి హస్తంప్రక్షాళ్యభూమింస్పృష్ట్వా యస్తేసు
శీమఇతి వచా పథ్యా హిరణ్యా స్యశ్మనినిధాయ మధుస
ర్పిర్భ్యాం ఘృతంకరోతి తన్మేధాఘృతమితివదన్తి పయ
స్స హితమేతదేవ బాహ్రిహ్మ ఘృతమిత్యామనన్తిదర్భేణ
హిరణ్యంబద్ధ్వా కుమారస్యవక్త్రమన్తర్ధాయ భూర్బు
చఇతి ఘృతద్వయం సకృత్ప్రాశయతి ప్రతిమన్త్రమిత్యేకే
ఏవమహరహస్స్నాయంప్రాతర్హుత్వా ఘృతంప్రాశ
యిత్వా మిశ్రితాభిశ్శీతోష్ణాభిరద్భిస్స్నాపయిత్వా క్షేత్రి
యైత్వేతి మాతుస్స్తనంనీత్వా మూర్ధాన్యవఘ్రాయయా
దైవీరితి మాతురుపరి ఆధాయ తాసాంత్వేతి దక్షిణాదిస్త
నౌ ప్రత్యేకంప్రక్షాళ్యాఽఽంకుమారఇతి తథైవపాయయే
దాపోహవిష్ఠేతి శిరోదక్షిణదేశస్థిత ఉదకుంభే సాయంప్రా
తర్గృ పూర్వజలంవిసృజ్య నవంజలంనయేత్ తృతీయే పఞ్చమే
సప్తమే నవమేవా ఉష్ణాశయనాదికం యథాహాంశో
ధయతి॥ —* వాస్తు సవనమ్ *—

అథవాస్తుహోమం వ్యాఖ్యాస్యామో నవగృహప్ర
వేశే సూతకే ప్రేతకయోరన్తేవా కర్తా కేశశ్మశ్రూణి వాప
యిత్వా మృణ్మయాని పురాణాని త్యక్త్వా ఽన్యానిసఙ్గృ

వ్యావస్త్రాదీన్యథోక్తం శోధయిత్వా ఔపాసనాగ్నౌ వా
ఘూరాత్రే వాస్తోష్పత ఇత్యాదిద్వాభ్యాం భూమియజ్ఞనే
ష్ట్వా భూమియజ్ఞాయస్వాహేత్యాదిద్వాభూమియజ్ఞదైవ
త్యా మేదనీత్యాది పఞ్చభూమిదైవత్యాన్ వ్యాహృతీర్జు
హుయా ద్దర్భముష్టిమగ్నౌ ప్రజ్వాల్య హుమగ్నే అగ్నింగృ
హ్ణామీతి తమాదాయ పూర్వద్వారాదారభ్య ఉద్యమాలా
ద బహిశ్చ సూతకే దక్షిణం స్త్రీతకే వామం పరీత్య
గృహమధ్యే పర్యగ్నింకృత్వా ఉపరద్వారేణ ప్రక్షిప్య ద
ర్భముష్టిం విసృజే త్తేనైవ పథా పాత్రేణ పుణ్యాహజలం
ప్రోక్ష్య ప్రానయ న్నణోరణీ యానితి శిష్టైస్సహ ప్రోక్షయే
దేవం వాయుగా ద్ద్వారాద్వా పూర్వద్వారం దక్షిణాదుత్తర
ముత్తరాద్దక్షిణంచ పర్యగ్నిప్రోక్షణే భవేతాం పునరేతేశ
తాది చత్వారో వసుగణదైవత్యా విశ్వేదేవస్యేత్యాదిద్వానై
శ్వదేవా నతో దేవాది షడ్వైష్ణవా ద్వావిత్యైకే ... దమస్య
మిత్యాదిద్వా రౌద్రా బ్రహ్మజజ్ఞాన మిత్యాదిద్వా
బ్రాహ్మ్యౌ ముద్రశ్రవాసస ఇత్యాదిద్వా కౌబేరా యు
వమేతా నిత్యాది త్రయో ... సోమీయా బృహస్పతి
దేవానామిత్యాది చత్వారో బార్హస్పత్యా స్త్రాతారమి
ంద్రమిత్యాది త్రయోదశైంద్రా యమోదాధారేత్యాదిద్వా
యామ్యా మిత్రస్యచర్షణీత్యాది త్రయో మైత్రా భూమియ
జ్ఞాద్యంతేషు ప్రత్యేకం చతస్రో వ్యాహృతయ ఇత్యేవంద్వ్యే

త్తరశతం వాస్తుహోమస్యాహుతయో భవన్త్య థాన్త హోమః॥ ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే తృతీయప్రశ్నే పఞ్చమప్రకరణమ్॥

—*ఉత్థానమ్*—

అథ దశమే ద్వాదశే వాఽహ్ని భవత్యుత్థానం జాతకాగ్ని మరణ్యాం సమిధి వా సమారోప్య కర్తా కృతసర్వాంగవపనః స్నాత్వాఽగ్నిం మథిత్వా శ్రోత్రియాగారాద్వాఽఽహృత్య పరిషేచనాన్తే ధాతాదీన్ పఞ్చవారుణం మూలహోమం హుత్వా బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్॥

—*నామకరణమ్*—

అథ పఞ్చాశత్సు దినేష్వేకస్మిన్ దినే పుణ్యనక్షత్రే ప్యదక్షిణత ఆసీనస్య కుమారస్య నామధాతా జాతకాగ్నావాఘారం హుత్వాఽగ్నిం పరిస్తీర్య కుమారస్య శిరస్యక్షతానారోప్య పఞ్చవారుణం ప్రాజాపత్యం స్విష్టాకారం చ హుత్వా త్రివృత్త్వాశయిత్వా దీర్ఘాన్త మఖిలిష్టాన్తం వాఽఽదిమధ్యయోర్ఘోషాణసహితం ద్వ్యస్థం సంయుక్తాక్షరపదస్వరం ద్వ్యక్షరం చతురక్షరం వా సామసిద్దిశేదపి వా స్వేత్యుపనగాన్సాన్త దేవప్రతిష్ఠితం భవతి మమ నామేతి కుమారస్య గోత్రనామనిర్దేశ స్యథోక్తనామనిర్దేశతి నక్షత్రనామ చ తత్ప్రహస్యం భవత్యగ్న్యాధానాత్పరం స్వకర్మాన్తం నామ భవతి పుష్పగన్ధాక్షత దూర్వోద

కా న్తమమాదాయ శాఙ్కిరిరివేత్యాదిభిః కుమారస్య
పాదాదిశిరో న్తేషు నిదధ్పతి నన్దేత్యాదిభిః కుమార్యాః పు
ణ్యాహం మన్త్రపరిషేకం కుర్యాత్॥

—* వర్ష వర్ధనమ్ *—

అథ వర్షవర్ధన మాఘారం హుత్వా కుమారస్య
యస్మిన్నక్షత్రే జన్మ భవతి తదాద్యష్టావింశత్యధిదేవతా న
క్షత్రాణి జుహుయా దార్షభం వైరమణ మగ్నిషోమీయం
వైష్ణవం ధాతాదిమూలహోమం యద్దేవాది కూశ్మాణ్డహో
మంచ హుత్వా ఽ న్తపరిషేకం కుర్యా దేవం ప్రతిసంవత్స
రం ప్రతిసంస్కార ముపనయనాజ్జుహోతి తతో వ్రతబన్ధవి
సర్గే ష్వాసమావర్తనాజ్జుహోతి సమావృత్తస్య యద
హ్నా వివాహ స్తదాదిసర్వసంస్థేషు జుహో త్యేవం వర్తమా
నస్య యదా ఽష్టమాసాధికాశీతి వర్షాణి భవన్తి సదృష్టస
హస్రచన్ద్రోభవతి తం పుణ్యకృత్తమం బ్రహ్మశరీర మాహు

—* శతాభిషేకః *—

ర్నత్ తస్మాదాపూర్వమాణపక్షే పూర్వేద్యు రేవ నాన్దీము
ఖం కృత్వా ఽ పరేద్యుః పూర్వాహ్ణే ఽగ్నిముపసమాధాయా
ఘారాన్తే పూర్వవద్ధుత్వా పూర్ణవత్సాం ధేనుం గృహీత్వా
కపిల ఇవేతి ద్వాభ్యాం వృద్ధస్య కపిలేవేతి వృద్ధాయాః శిరసి
నిక్షిప్య గ్నేః పూర్వతః స్థణ్డిలం కృత్వా పఞ్చకలశానాదా
య మధ్యే చైకం ప్రాగాదిచతుర్దిక్షు చతురో నిక్షిప్యైకేద

[illegible]త్వా, ధా[illegible] త్రయాలత్రో దుంవాలత్వా ఉష్ణే
[illegible] కుమారం ప్రోక్ష్యాం సాలంకార మా[illegible]యిత్వా
[illegible]మానీతి కుమారమూర్ధాను శివానో భవధేతి శిలాయాం
[illegible] గోదానముదక త్రివృతి గురవేగాందద్యా దావత్సద్ద
[illegible] ష్వద్భ్యస్త్వాం సిత్వా ఓషధత్రాయస్వైనమితి సా[illegible]
[illegible]స్కన త్రీరాగ్రా కుమారస్యశిరసి దర్భాన్నిధా
[illegible] స్వధితే మైనమితి కురంనిధాయో ధన్వంగ్రామో [illegible]
[illegible] ద్యాపరూపా ఉపావాయుపేతి ప్రాగాదిప్రదక్షిణం
[illegible]శం ప్రతిమన్త్రంసదర్భరోమాణి ప్రవపతి జ్యోక్చ
[illegible]మితి కులధర్మేణ ద్విత్రిక్రమేణవా చూడావ్యభవేదు
[illegible] మాతా బ్రహ్మచారీవా గోశకృత్తాయుతే శరావ
[illegible]ప్నియద్యదమహామి త్యేదుమ్బరమూలే దర్భస్త
[illegible] గోష్ఠే వోదగూహతి స్నాతంస్వలంకృతం స్వదక్షిణ
[illegible]నితస్య పశ్చాప్రియశ్చిత్తానిధాతాదివశ్చవారుణం మా
[illegible]దుంభుత్వా పుణ్యాహం నాచితమన్నేనతర్పయిత్వా
[illegible]కేదక్షిణాందత్వాదేవతాపూజనం బ్రాహ్మణభోజనం
[illegible]త్వా । ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రదర్పణే నృసింహవిరచితే
[illegible]యప్రశ్నే షష్ఠప్రకరణమ్॥

10 106

హరిహరహిరణ్యగర్భుల కందరాని
సమరసజ్ఞాన సంయోగ సహితుడగుము॥ వసుధ॥